Erikson
om
Udkaarelsen

3, – 135.

Om Menni-
stens Udkaarelse til Salig-
hed / oc det euige liff / oc om Guds store Barmhiertighed mod alle Syn-dere / som omuende sig til Gud.

En Christelig Underuisning oc fast lærdom aff Guds Ord / meget nytte-lig at læse vdi denne farlige tid / vdtagen aff Doctor Niels Hemmingsøns Scriffter / oc fordansket aff

Jørgen Ericksøn.

Prentet i Kiøbenhaffn / aff Matz Vingaard.
1572.

byrdi
ckenhu
Befaln
deren oc
lige hos
Elizabe
de oc
Ch

oc from
ue fa
ge o

Erlig oc Vel-byrdig Mand Henrick Bro-ckenhus til Ellin / Kong: May: Befalnings mand offuer Ryefylcke / Je-deren oc Dalerne i Norge: oc hans Elske-lige høstru / Erlig oc Velbyrdig Frue Elizabet/ sine gunstige gode venner/ naa-de oc fred aff Gud fader/ved Jesum Christum vor eniste Frelsere oc Saliggiørere.

KJere Henrick Brockenhus oc frue Elizabet/det er høye-ligen fornøden / at mange Gudfryctige oc fromme Christne/alle tider haff-ue faar øyen/Guds hellige oc sali-ge ord/met en retsindig forklarelse/

oc vdleggelse paa huer vor Troes
artickel / oc andre stycker / som icke
saa lættelige forstaaes / vdaff vor
egen Menniskelige fornufft / paa
det at wi vdaff en daglig Offuel-
se / kunde saa bliffue grundfeste
vdi Guds ord / at wi siden / huer-
cken aff Dieffuelen / Kettere / eller
andre vildfarende Aander / skulde
forføris / men være visse der paa /
at den lærdom / som er opscreffuen
ved de hellige Propheter / Euange-
lister oc Aposteler / er den rette san-
de lærdom / effter huilcken den al-
mectige Gud / vil være ærit / dyrc-
ket / oc paakallet / huilcken ocsaa met
saa mange Mirackler / oc vnderlige
gierninger / er saa stadfestet / at der
som nogen Engel kõme aff Himme-
len / at vilde lære oss andet hand
vere

vere forbandet/som Paulus lærer.

Thi endog / at den almectige Gud aff sin wsigelige naade/forme delst D. Morthen Luthers lærdom / oc andre fromme lærefædre/ effter hannem/ haffuer lang tid siden / obenbaret oc nedbrut Antichristēs/ det er/Paffuens falskhed/ oc bedrageri / oc oprettet Guds salige ords rette forstand/ oc kundskaff/som saa vel vdi disse Nørre riger / som vdi de besynderligste steder/ vdi Tydskland / Franckerige/ Engeland / Schotland/ oc flere steder (Gud være loff) læris. Dog alligeuel Effterdi Dieffuelen veed/ at den yderste dag nu snarligen til stunder/ at hand sidē met sin wgudelige hob/oc fordømte Lēmer/ skal vden al naade forskiudis fra Gud/

oc plagis vdi Helffuede til euig
tid: Da bruger hand nu alle sine
Konster/at hand mange Gudfrye-
tige oc vdualde/ kunde drage fra
Gud indtil sig oc sit Selskab: Der
faare opuecker hand store HErrer/
oc saa mange Tyranner/som Chri-
sti Rige oc menighed skulle forføl-
ge oc ødelegge/ som hand vdi disse
forgangende Aaringer/ nocksom
vdi Franckerige / oc neder Tysck-
land forsøct haffuer: Oc der hand
fornemmer Christi Kircke icke at
kunde i saa maade vndergaa / da
optencker hand en anden vey / til
at føre Christi lemmer forderffuel-
se paa/baade til siel oc lif/ som mād
klarligen kand forfare/ aff de man-
ge skadelige/oc fordømmelige Sec-
ter/oc Kettere/som i Vngeren/Po-
len /

len/oc de andre omliggende lande/ paa denne dag storligen bespotte den almectige Gud. Disligeste see wi (disuerre) vdi Tyskeland/ huor mange slags trette/ vdi Religionen hand opuecker / iblant de lærde / formedelst nogle wrolige oc opbleste hoffmodige mennisker/som intet ladet vere wstraffet/ vden det som de selffue giøre: Der aff komme de mange meninger vdi Guds Ord/om den Oprindelige Synd/ om vor fri vilie / om de høyuerdige Sacramenter oc Menniskens vdkaarelse til det euige liff / oc meget andet mere/ icke foruden mange simpel oc enfoldige menniskers/ anstød oc store forargelse. Om huilcke ieg for fem aar siden / effter

ieg vaar neddraget aff Norge til Kiøbenhaffn / til mine Studia igen / talde oc bespurde mig meget med erlig oc høylerd mā̄d D:Niels Hemmingssøn i Kiøbenhaffn/min kiere Scholemester / som i mange aar/ icke foruden stort arbeide oc flitighed/de sønderligste steder i den hellige scrifft forklaret haffuer. Oc effterdi mange simpel Menniske / vrangeligen haffue forstaaet / den lærdom om vaar vdkaarelse til salighed oc det euige liff / da haffuer hand met klar besked oc vidnisbyrd vdaff scrifften / saa klarligen der om screffuit / at it Gudfrycktigt Menniske (effter min ringe dom) maa vel lade sig nøye der met / oc faa stor trøst oc husualelse der aff.

Huor

Huor faare ieg ſamme tid/loffuede forneffnde min Skolemeſter/ at vdſette paa vort Tungemaal/ vdaff hans bøger / en vnderuiſning/paa den lærdom om vaar vdkaarelſe oc vduellelſe til Salighed oc det euige liff. Oc det for ſimpel oc enfoldige folckis ſkyld / ſom icke latine forſtaa / at de oc vdaff Guds ord /kunde vide huad de om dette ſtycke / ſkulle mene oc dømme / oc icke her om lade ſig forføre/ aff de Stoiſke Raſende oc galne meninger/eller andre vildfarende Menniſkers dict oc drømme/ aff huilcke de beſpotte Gud / oc ilde bedrage andre met ſig ſelff.

Der faare tog ieg ſtrax/ det arbeide for mig / at fordanſke denne lærdom oc ſtycke/om vdkaarelſen.

Oc giorde ieg min flid der til / aff
den naade som Gud mig gaff / at
det ret effter latinen bleff vdsæt. Oc
paa det denne lærdom / kunde diss
fuldkõmeligere forstaacs / sætte ieg
her hoss en deylig vnderuisning /
oc saa vdtagen oc fordansket aff for
neffnde gode Mands scriffter / om
Guds naade / oc barmhiertighed /
mod alle Syndere / som omuende
sig til hannem. At huert Christet
Mẽniske lættelige kand see / at det er
visseligen den almectige Guds vi-
lie / at alle skulle høre hans Ord
oc faa Troen der aff / Oc ved Tro-
en / formedelst Christum alene /
komme til Guds Rige oc det euige
liff. Oc endog ieg strax tenckte / at
lade det ved prenten vdgaa / dog
efftérdi Gud strax der effter / kalle-
de

de til sig/min salige Hostru/børn oc flere vener / vdi pestilentze i Kiøbenhaffn/oc ieg strax vddrog til Tydskeland / er det da bleffuet forhindret / indtil nu ieg igen hiemkō: Oc haffuer det nu offuerseet paa ny. Oc lader nu i Herrens naffn/paa prenten vdgaa / Gud almectige til ære/oc mange enfoldige/oc vlærde folck/som icke andet tungemaal forstaa/end det som de ære opfødde vdi / i disse Riger/ til trøst oc vnderuisning.

Dette mit arbeide huad det nu være kand/ kiere Henrick Brockenhuß/oc frue Elizabet/vilde ieg haffue eder til screffuet/til it tacknemmelighedß tegen/ for meget gaat/ som i mig beuist haffue / siden ieg er hiemkommē: Bedendis eder derfor

gierne/

gierne / at i vilde tage det til tacke paa denne tid.

Her met eder/met eders kiere Børn / oc gantske Hus den almectige Gud vil ieg haffue befalet. *Datum Haffniæ, Iacobi Apostoli* dag. 1572.

Jørgen Ericksøn/ Superintendent til Staffuangers Stifft i Norge.

Om

Om Vduellelsen.

DEt er io storlige fornøden at den Christne Kircke ret vnderuisis oc læris/ om Guds euige vduellelse oc Menniskens vdkaarelse/til det euige oc wdødelige liff. Fordi ligeruis som ingen lærdom kand tilføre Gudfryctige Samuitigheder en større trøst/ end denne lærdom om vdkaarelsen naar hand er ret vdlagd: Saa er det intet farligere/end at fare vild/fra den rette maade om vdkaarelsen.

Huorfaare wi met stor flit skulle vaacte oss/ at wi icke fare vild fra den rette maade om vdkaarelsen oc vduellelsen/ huilcken Scrifften lærer oss. Thi huilcken som affuiger fra den rette maade / hand falder dybeligen ned / at hand icke selff kand ophielpe sig/Vden Gud synderlige hielper hannem.

Der ere nogle/naar de høre at vor Saligmed staar vdi Guds vdkaarelse oc forsæt / oc de icke acte den rette maade / da optencke de Stoiske vildfarendis drømme/ oc andre wnyttige Scriffter om Skebne/ met huilcke de baade ynckelige plage sig selff/ oc farlige bedrage andre.

Fordi det kand ingenlunde andet vere/ end at huilcken som dicter eller optencker Gud at haffue nogle visse Bøger oc Registær / om dennem som skulle bliffue salige eller fordømmis / at hand io enten hoffmoder sig aff en forfengelig vduortis Hellighed/eller hand vdaff it forderffueligt Mishaab bliffuer forsmectet.

Thi nogle henfalde friligen til alle slags Synd oc last / tiltagendis dennem der tilaff nogen kiedelig tryghed Aarsage/ huilcken dog skeer dennem selff til en viss fordærffuelse / oc andre til stort stød oc forargelse.

Men somme henføris til en forderffuelse som er tuert imod den anden/ huilcke effterdi de optencke imod Guds Ord/

at

at Naades forjættelse/hører ickon til somme faa Menniske/ da nedsiunckis de dybeligen vdi Mishaab / huor vdi de bliffue fortabte til euig tid/vden de vdi tide aff Guds høyre haand ophielpis / oc giøre Penitentze.

Huorfor effterdi wi høre / at oss aff Guds Ord befalis oc til kiende giffuis/ vduellelsens hemelighed. Da skulle wi oc her hos randsage vdkaarelsens maade / met sine rette Sager aff Guds Ord/ huilcken maade/der som wi hende ret beholde/ da skal den lærdom om Vdkaarelsen tilføre oss stor husualelse / oc icke aleniste opuecke oss/ til at øffue oss vdi alle slags Gudfryctighed: Men ocsaa skal vere som it helligt Liffancker vdi Dødsens time.

Men den vissiste vdkaarelsens maade er den /huilcken S: Pouel viser oss til de Epheser der hand saa Scriffuer: **Hand vdualde oss i Christo før end Verdens grundual bleff lagd/**

at wi skulle være hellige oc wstraffelige faar hannem i kierlighed. Item/hand beskickede oss til Børns vdkaarelse / formedelst Christum Jesum. Item/Hand giorde oss behagelige vdi sin Elskelige/i huilcken wi haffue forløsning/ formedelst hans blod. Item/ Hand sætte sig faar at skulle alting befatte tilsammen i Christo. Item/ Ved huilcken wi ere oc komne til arffuedeel / wi som tilforne vaare beskickede/ effter hans forsyn / som giør alleting effter sin vilies Raad / paa det at wi kunde være hans herlighed til loff / wi som tilforn haabedis til Christum. Item/ Formedelst huilcken i oc ere bleffne/ der i trode / beseglede met Foriættelsens hellig-Aand som er vor arffuis pant.

Her

Her bescriffuer S: Pouel klarligen Vdkaarelsens maade/der hand forkynder Gud at haffue beskicket oss til Salighed/ formedelst Christum/ oc i Christo: Formedelst Christum/som en Meglere oc betalere / Men vdi Christo / som i hoffuedet oc met hoffuedet / huess lemmer wi bliffue formedelst Troen / huilcken Euangelium forkynder alle.

Der faare haffuer Gud vdkaaret oss/ icke i det hand skulde (som Zeno oc hans Anhengere lære) haffue screffuit nogle visse Bøger om Skebne / men effter sin vilies raad beskickede Saligheds maade/ huilcken Salighed wi bekomme formedelst Christum oc i Christo.

Vdi denne maade indeluckis Troens vilkaar / Thi naar wi ved Troen indplantis i Christo/ da bliffue wi hans lemmer/Oc der faare sigis wi vdualde/ fordi wi ere Christi lemmer. Men huor storligen denne Troens vilkaar er for nøden/ giffue Sandelige mange vidnesbyrd aff Guds Forordning oc skick tilkiende. S:

Pouel til de Romere i det 9. cap: Huor hand disputerer om Vdkaarelsen / indfører hand denne Troes vilkaar/Sigendis: Huad ville wi nu her til sige? Dette ville wi sige / Hedningene som icke stode effter Retfærdighed / de finge Retfærdighed/ Men ieg siger om den Retfærdighed som kommer aff Troen. Oc Israel stod effter Retfærdigheds Low / oc fick icke Retfærdigheds Low. Huor faare? Der faare at de icke atspurde hende aff Troen / Men aff Louens gerninger. Denne Troens vilkaar repeterer oc igientager hand vdi det 10. cap: Oc tit oc offte andre steder: Til de Colloss: 1. cap: Der som i ellers bliffue i Troen grundfeste: Til de Hebreer 3. cap. Wi ere bleffne delactige i CHRISTO / der

som wi ellers fast beholde det be-gynte væsen indtil Enden. 1. Ti-moth. 2. cap: En Quinde bliffuer salig / der som hun bliffuer i Tro-en.

Dette vilkaars nødactighed giffuer oc S: Pouel tilkiende / der hand taler om sig selff: Ve mig / om ieg icke Pre-dicker Euangelium. Item / Jeg spæ-ger mit legeme oc tuinger det / at ieg skal icke predicke for andre oc bliffue selff forhærdet.

Der som nu S: Pouel Guds vd-ualde Redskab / haffde icke vdaff Troen beuist lydactighed mod Gud / da haffde hand forkast Troen / oc faldet fra Naa-den / oc bleffuet forhærdet aff sin egen forsømmelse.

Dette samme giffuer Hieremias aff HErrens Ord oc tilkiende / Sigendis:

 Om

Om dette Folck omuender sig fra sin Ondskaff/imod huilcken ieg taler/da skal mig oc angre den wlycke som ieg tenckte at giøre dennem. Men der som det giør ilde faar mine Øyen/at det icke lyder min Røst/da skal mig oc angre det gode som ieg haffde loffuit at giøre dennem.

Her aff giffuis klarligen tilkiende/at Guds vdkaarelse er viss oc fast formedelst Christum/oc i Christo/oc vdkreffuer aff oss Troens vilkaar/met huilcken wi indplantis i vor HErre Christo/oc fordi regnis vdualde.

Vdaff disse stycker som wi nu her til haffue omtalet/ville wi bescriffue huad Vdkaarelsen er.

Vdkaarelsen er Guds forordning oc beskickelse/met huilcken Gud selff før end Verdens grundual bleff lagt/effter

ter ſin forſiun oc vilies raad / formedelſt Chriſtum oc i Chriſto / haffuer beſkicket alle ſom ville tro paa den Gienløſere Chriſtum / til det euige Liff/Paa det de ſkulle vere hellige oc wſtraffelige faar hannem/ oc forkynde hans Herligheds/ oc Naadis loff til euig tid. Her imod ſættis den forſkiudelſe / formedelſt huilcken de forſkiudis oc bortdriffuis/ fra det euige Liff / oc plagis i euig pine / ſaa mange ſom icke ville tro paa Chriſtum / oc icke bliffue varactige i Troen til Chriſtum ind til enden. Men Sagen til denne forſkiudelſe er Menniſkens Synd oc Guds Retfærdighed / ſom retfærdeligen ſtraffer offuertrædere / huilcke ſom icke ville indfly til Naadens ſtol / ſom er ſæt Menniſken faare aff Gud.

Fremdelis naar wi vdkreffue Troens vilkaar / da ſtraffe wi oc her den Phariſaiſke vildfarelſe/Om perſonernis verdighed/ Om kiødens frihed / Oc om Menniſkēs gierningers fortienniſte/ huoraff dette oc effterfølger / at mand om den-

ne hemlighed skal dømme huercken aff Fornufften/ eller aff Louen / Thi ligeruis som Fornufften samtycker Kiødens frihed / saa siunis Louen falskelige at samtycke Hycklere oc Oyenskalcke / gerningers Fortiennistе at vere Sagen til Vdkaarelsen.

Saa er da icke Sagen i oss til Vdkaarelsen/ som Muncke falskelige mene/ men er i Gud / huilcken sag S: Pouel kalder Guds vilies behagelighed. Augustinus kaller hende Guds barmhiertelige vilie. Naar wi ere nu visse paa denne Guds vilie mod Menniskеn / da haffue wi vor vdkaarelsis grundual fast oc wryggelig. Thi Gud giør alle ting (som S: Pouel siger) Effter denne sin vilies raad.

Denne Guds barmhiertelige vilie er oss icke wuitterlig eller skiult for oss / Men oss lært oc obenbaret aff Euangelij røst oc lærdom. Oc sees denne vilie besynderlige vdi disse fire ting : Først i Sønnens vdsendelse. Dernæst i Foriættelsen. For

det

det Tredie i Beffalningen. Oc for det Fi-
erde i Naadens beseylning oc stadfestelse.

I.

Sønnens vdsendelse er it rigt
vidnesbyrd om Gud/ hans faderlige
vilie mod oss / som denne Guds Søns
røst liuder: Saa elskte Gud Verden
at hand gaff sin Enborne Søn/
paa det at alle som tro paa hannem
icke skulle fortabis / men haffue
det euige Liff. Til de Romere 5. cap:
siger Paulus: Gud priser sin Kier-
lighed mod oss / i det at Christus
er død for oss der wi end da vaare
Syndere. Saa er der faare hans for-
tienniste en fuldkommen betalning / oc
den gantske Verdens Synders vdslættel-
se / Thi formedelst hannem bekiender Fa-
deren sig at vere stillet til freds/oc strenge-
ligen biuder at wi skulle høre hannem.

Her skal oc ingen tencke at Sønnen er vdsent til Verden / paa det at hand skulde ickon igienløse nogle besynderlige iblant Menniskens kiøn : Men heller at hand skulde borttage alle verdēs Synder/ som screffuit staar. **See det Guds lam/ som borttager Verdens Synder.** Thi lige som Christus anammede alle voris Nature / saa anammede hand oc vor sag paa sig met Naturen/ Thi saa siger hand klarligen om sig selff : **Menniskens Søn er kommen at salig giøre det som vaar fortafft :** Men nu vaar der icke nogle faa iblant Menniskens kiøn/som vaare fortabte/ Men den gantske Menniskens slect : Der faare Ligeruis som wi alle ere faldne i Adam/saa tilsigis oc alle met Adam Sædens foriættelse/som skulde knuse Slangens hoffuit/ Der faare siger Johannes / **Christus er Obenbaret at hand skulde forstyre Dieffuelsens gierninger :**

Huor

Huorfaare det er it dyrt oc verdigt ord at Jesus Christus kom til Verden at giøre Syndere salige som Paulus siger.

Men at det icke(diss ver) gaar effter Gud Faders vilie som haffuer vdsent sin Søn / Oc icke heller effter Guds Søns begering / som haffuer lagd Syndens straff paa sig / det skeer oc kommer aff Menniskens egen ondskaff / huilcke som aff den naadige Fader vaare indbødne/ til hans Søns Brøllup oc icke ville komme. Lige som Christus selff beklager der hand siger / Mange ere kallede / Men faa ere vdualde: Det er/de ere faa som tro oc giøre penitentzens fruct / Oc derfor vddriffuis oc vdstødis de aff Brøllups husit / som de der icke haffue Brøllups klæder paa.

II.

Naadens foriættelse som visselige hører til alle / tilkiende giffuer oss i lige maade/ vor himmelske Faders barmhiertige vilie/ Her hen høre mange Sen-

tentzer i Scrifften/iblant huilcke ere disse. Det er min Faders vilie som mig vdsende/at huo som seer Sønnen oc troer paa hannem / hand skal haffue det euige liff: Matth.18. cap: Lige saa er oc icke den vilie for min fader / som er i Himmelen / at nogen aff disse smaa skal fortabis. 1. Timoth: 2. cap: GVD vil at alle Menniske skulle bliffue salige / oc komme til Sandheds bekiendelse. 2. Pet: 3. Gud haffuer Taalmodighed met oss oc vil icke at nogen skal fortabis / Men at huer skal vende sig til penitentze. Her hen hører ocsaa Prophetens vidnesbyrd: Jeg vil ingen Synderis Død / Men at hand skal omuende sig oc leffue. Her om siger Bernhardus: Det store Raad som aff euighed haffuer veret skiult/ vdi Euighed sens skød /er nu kommet til liuset/den

fattie

fattige til trøst oc husualelse / som er at Gud vil ingen Synderis Død / Men heller at hand skal omuende sig oc leffue.

Denne Naadens foriættelse/lige som hun hører til alle / saa er hun oc vden all fortienniste /oc forgeffuis/ oc skal anammis aleniste met Troen. Baade disse stycker lærer S: Pouel klarligen til de Romere i det 9. 10. oc 11. cap: Huor hand Obenbarlige vdelucker all Kiødsens frijhed / Oc Gierningers fortienniste / Oc beslutter derhos/at huo som troer skal icke bliffue beskemmit. Thi (siger hand) Her er intet forskel iblant Jøder oc Grecker / de haffue allesammen en HErre/ som er rig offuer alle dennem der paakalde hannem.

Her til høre de smucke oc deylige Lignelser huilcke Apostelen Paulus faaregiffuer / der hand fremdrager Ismael oc Isaac/ Abrahams Børn : Oc Jacob oc Esau / Isaacs Børn / huil-

cke

cke figurer oc lignelser skulle forstaaes i saa maade: Vdi de visse tingester som høre til dette Liff/ regnis de icke alle at vere Abrahams oc Isaacs Børn / som ere komne aff deris Sæd oc affkomme/ Meget mindre skulle de i de Aandelige Tingester / holdis oc regnis for Børn/ huilcke som haffue deris begyndelse oc affkom aff disse hellige Forfædre/huorfor at ligeruis som til det gode der hører til dette Liff/regnis de aleniste for Børn/ om huilcke de hellige Patriarcker haffde Foriættelse / som Abraham haffde om Isaac oc icke om Ismael. Isaac om Jacob oc icke om Esau. Saa skulle de oc i de Aandelige tingester / aleniste holdis at vere Abrahams Børn / som tro Naadens Foriættelse/ Oc icke de som ophøye sig aff kiødsens Frihed.

Icke vil heller Apostelens besslutning andet der hand siger: **Det staar icke i nogens vilie eller løben / Men i Guds forbarmelse.** Fordi vden tuil er

dette

dette den sandiste oc rettiste Mening paa denne beslutning: Det staar icke i nogens vilie eller løben/Det er effter kiødet/ Thi Kiødsens vilie oc kiødsens løben forlader sig paa Kiødsens frihed/ oc Gierningers fortieniste / Oc ere de derfor imod Guds Barmhiertighed oc Christi fortieniste: Men det staar i den som vil oc løber effter Foriættelsen / det er den som troer. Fordi alle ting ere muelige den som troer. Thi denne vilie oc denne løben prise Guds Barmhiertighed / Oc aldelis forlade sig paa den eniste Barmhiertighed som er loffuit i Christo. Huad bliffuer nu her aff? Det som vaar fremsæt aff Apostelen / At icke kiødsens Børn / Men Foriættelsens Børn skulle bliffue arffuinge.

De ere oc Foriættelsens Børn/ saa mange som tro Foriættelsen som Abrahã trode/ fordi Apostelen til de Romere 4: cap: bescriffuer / dennem at vere Foriættelsens Børn/som effterfølge Abrahams Tro. Oc til de Galat. 3: cap: Saa

kunde

kiende i io nu (siger hand) at de som ere aff Troen / de ere Abrahams Børn / Ere de Børn / da ere de oc Arffuinge effter Foriættelsen.

Huilcke som nu necte denne Naade som hører til alle (saa megit som Guds Faderlige vilie er anrørendis) foruden det at de sette sig imod S: Pouel / ia den gantske hellige Scrifftis samtycke / da Synde de oc ellers storlige. Thi først tillegge de Gud personers Anseelse. Dernæst opdickte oc optencke de atskilige vilier vdi Gud / som skulle vere imod huer andre.

Men at der er ingen persons Anseelse hos Gud / giffue mange vitnesbyrd tilkiende. Thi Gud altid samtycker en god sag / oc fordømmer den onde. Effter dēne Regel: HERren beuarer de fromme / oc Rundelige betaler den hoffmodige. Oc er der faare intet vissere / end at Gud anammer til Naade / alle som giøre penitentze. Oc tuert imod / Foruden nogen Persons Anseelse / forskiuder alle dem som icke giøre penitentze.

Men

Men at Gud vilde lade Lazarum tigge/oc giorde Joseph til en Første i Egypten / det giør icke nogen Persons Anseelse hos Gud. Fordi persons Anseelse skeer vdi Dom / huor de retfærdige vederfaris wret / eller de wretfærdige Rætten: Men efftersdi Gud haffuer nu beholdet sig denne Regel at dømme effter / at hand i Christo vil salige giøre / alle dem som tro/ Oc straffe alle dennem met euig pine som foracte Guds Søn/oc bliffue varactige vdi Ondskaff / da anseer hand ingenledis nogen persone.

Fremdelis at der ere icke nogle vilier vdi Gud/ som ere imod huer andre det er her aff obenbarligt/ at lige som Gud er allersandiste / Ja hand er Sandheden selff / saa fordømmer hand oc it daabbelt hierte. Derfor effterdi der staar screffuit Gud vil at alle Menniske skulle bliffue salige. Item/Gud vil icke at nogen skal fortabis/men vil anamme

me alle til penitentze. Da skal her for-
ingen del anammis eller tilstedis / noget
som siger imod disse fremsætte stycker/
huilcket som skeer om mand saa siger:
Gud vil icke at alle skulle bliffue salige.
Item/ Gud vil at nogle skulle fortabis/
Oc icke anamme alle til penitentze.

Ja siger du/ Huorlunde fordømmis
der da saa mange / efftetdi Gud vil at
alle skulle bliffue salige? Der som wi
nu see hen til Skabelsen / Oc huor faare
Sønnen bleff sent til Verden/ da er det
sandelige Guds vilie / at ingen skal forta-
bis / Men der som wi ansee huad der er
siden efftetfuldt / da er det Guds vilie at
de wlydige oc wbodferdige skulle fortabis.
En verdslig Fader vil alle sine Børn at
skulle bliffue Arffuinge / Thi det er den
faderlige kierlighed oc godhed som er i en
god Fader / Men om nogle aff Børnene
bliffue varactige at vere gienstridige oc
wlydige / at de huercken met Ord eller
hug oc Reffselse ville forbedris/ de samme
gjør

giør Faderen arffueløſt / oc der effter icke regner hannem iblant ſine Børn.

Om dette faaregiffuis en lignelſe i den 5. Moſi Bog: Om nogen haffuer / ſiger HErren / en ſelffuillig oc wlydig Søn / ſom icke vil lyde ſin Faders oc Moders røſt / Oc naar de reffſe hannem / vil hand dog icke vere dennem lydig / da ſkal hans Fader oc hans Moder gribe hannem / oc lede hannem faar de ældſte i Staden / oc til Porten i ſamme ſtad / oc ſige til de ældſte i Staden: Denne vor Søn er ſelffuillig oc wlydig / oc vil icke liude vor røſt / Oc er en Slemmere oc Dranckere / Saa ſkal den Menige mand i Staden ſtene hannem ihiel / oc hand ſkal dø: Er det icke her Faderens vilie / at hans Søn ſom hand aff naturlig oc faderlig oc kierlighed haffde allerkieriſt / ſkal ſtiens ihiel? Ret effter den ſamme maade vil Gud aff ſin Faderlige Godhed / at alle Menniſke ſkulde bliffue arffuinge til det euige Liff / Men Alligeuel vil hand at de haardnackede oc wlydige / ſkulle ſtraffis met euig pine.

Der faare skal mand flitelige gjøre skilsmisse imellem Guds faderlige vilie / som gaar faare Menninskens wlydighed oc gienstridighed / huilcken den hellige Scrifftis lærere kalde den faare gaaendis vilie. Oc imellom den som efterfølger / huor faare hand oc kallis den efterfølgende vilie.

III.

BEfalningen som er det tredie stycke / i huilcket wi tilforn gaffue tilkiende at Guds vilie actis oc sees mod Menniskenn) vdi lige maade klarlige giffuer oss Guds Faderlige vilie tilkiende mod alle Mennisker. Thi det kand icke skee / at Guds vilie skulde vere imod hans befalning / der faare naar Faderen biuder oc befaler / at den ganiske Verden skal høre hans Søn / da vil hand sandelige / at alle skulle høre hannem / Oc vil at de skulle faa Troen aff hørelsen. Thi Euangelij predicken vdkreffuer Troen : vil hand ocsaa / der hos at de som tro skulle bliffue

salige. Dernæst Guds Søn som er Fade-
rens visdom / vdsender sine Discipler i
den ganske Verdë/met denne beffalning:
Gaar hen i all Verden/oc predicker Eu-
angelium faar ALLE Creatur/ huilcken
som troer oc bliffuer døbt/hand skal bliff-
ue salig/Men huilcken som icke troer/skal
bliffue fordømt. Denne Guds befalning
effterdi hun hører til ALLE da / bær hun
klarlige vidnisbyrd/ at Gud vil alle Men-
niskers Salighed / men met Troens
vilkaar / lige som Foriættelsen / som er
tillagd Befalningen tilkiende giffuer.
Matth. 11. cap: raaber vor HERRE
Christus: Kommer hid til mig ALLE i
som Arbeide oc ere besuarede/ieg vil veder-
quege eder. Her beuise baade disse tu styck-
er tilsammen / som ere Befalningen oc
Foriættelsen / at Guds faderlige vilie er/
at ALLE skulle komme til Christum som
kaller dennem. Oc ALLE ved hannem
skulle faa Salighed.

Saa skal mand der faare fast oc for-
uden all tuilactighed vide/at Guds befal-

ning som er euig oc Almindelig/er it vbe-
drageligt vitnesbyrd om hans vilie mod
Menrisken: Der faare naar hand befaler
alle/ at de skulle høre Sønnen oc tro paa
hannem/ da vil hand i Sandhed/ at alle
skulle høre/ tro/retfærdig giøris/helligis/
oc salig giøris. Det skal vere langt fra it
Christet hierte at tencke/ at Gud vduortis
skulde tilbiude Naade oc Synders forla-
delse/ oc induortis skulde haffue indluct en
anden vilie.

Men her kand/(maa ske) nogen e-
imod sige: Troen er en Guds gaffue/ oc
den hellig Aands gierning / der faare
kand ingen tro/ vden huilcken Gud giff-
uer Troen. Item: Ingen kommer til
Sønnen vden huilcken Faderen drager.
Jeg bestaar oc bekiender det at vere vist/
Men i det Paulus siger: Troen kommer
aff hørelsen: Oc hørelsen formedelst Guds
Ord/ Da giffuer hand tilkiende/ at Eu-
angelij predicken/ er it redskab/som er til-
skicket at faa Troen met. Vdi huilcken
predicken Gud effter sine Foriættelser/ vil
vere

vere krafftig / Oc vil met sin Aand oc Ord drage til Sønen. Men mange imod staa Gud fader / som drager dennem / huilcken de kunde vel veret lydige / det beuisis klarligen met Christi Klagemaal / som i denne maade begræder Jødernis Forstockenhed : Huor offte vilde ieg forsamle dine Børn / som en Høne forsamlet sine Kyllinge / oc du vilde icke ? Lige saadan en wlydighed oc haardnackēhed / kaster S: Staphen Jøderne næsen der hand siger : J haardnackede oc womskorne i hierte oc Øyen / i staa altid imod den hellig Aand. Oc HErren hoss Esaiam siger: Den gantske dag vdracte ieg min haand / til det wlydige oc moduilige folck. Vdaff dette samme vidnibyrd / giffuer oc S: Pouel Jødernis wlydighed tilkiende / huilckē wlydighed / hand besluter at haffue verit Aasagē til deris forskiudelse fra Gud.

Her til hører oc det Exempel som Augustinus om Nabuchodonosor oc Pharaone fremsætter / met disse ord. Saa megit som hører til Naturen / da vaare

de baade Menniske / saa meget som hører til Verdigheden /da vaare de baade Konger / Saa meget som hører til Sagen/ da haffde de baade sammen Guds Folck fangne / Saa meget som hører til straffen / da vaare de baade met Reffselse naadelige paaminte. Huad giorde nu deris Endeligt saa atskilligt? Andet end at den ene der hand fornam Guds haand / Kom kand ihu sin egen ondskaff oc giorde penitentze/Men den anden aff sin fri vilie stod imod Guds barmhiertige vilie.

Men her skal huer for all ting vocte sig/ at hand icke aff løsactighed /oc Kaadhed til at Synde / Oc aff en lang seduane / misbruger Guds godhed/ som indbiuder hannem til penitentze/ Oc Kalder offuer sig selff Dommen/saa at hand forladis aff Gud som er fortørnet / oc at hand siden tilstedis aff Gud at henfalde i it forherdet sind. Naar det skeer da bliffuer Mennisket døut til at høre Guds Ord/ oc legger sig selff paa met sin egen frij vilie / denne Nødactidhed til at Synde/

saa

saa at hand kand nu icke andet/ end Syn-
de. Thi den samme Vederfaris/ lige som
den der vilde kaste seg hoffuitkulds ned aff
it høyt Bierge / huilcket hand siden icke
kunde affuende/ oc forhindre sit fald.

Der faare bør huer vdi tide at atlyde
Gud som Kalder / oc bedre sig oc vandre
skickelige (som Propheten paaminder)
faar sin Gud : Fordi huilcken som icke hø-
rer Gud som Kalder ved sine Tienere /
hand kommer sig selff vdi wlydigheds
straff/ huor aff det skeer at hand io mere
oc mere / bliffuer besneret vdi Syndzens
baand / indtil saa lenge at hand omsier
lader aff at sørge / Oc skøder intet om
nogen Saligheds middel : Her hen hører
det almindelige Vers: Qui non es hodie,
cras minus aptus eris : Det er /

Est du icke bequem i dag
I morgen kommer det mindre til mag.

IIII.

Naadens beseglning (som er det
fierde stycke der ieg opregnede iblant

de tegen / huilcke oss beuise / huor faderlig Guds vilie er mod alle Mennisker) der klarligen tilkiende giffuer oss / Guds faderlige vilie. Fordi der hand biuder at ALLE FOLCK skulle døbis/ da vil hand visselige at hans Naade oc Barmhiertige at vilie skulle beseglis oc stadfestis hos alle Folck. Thi aldrig indbøde hand alle Folck til Daaben/vden hand vilde oc metdele alle Folck Salighed/ huilcken som hand besegler met Daaben. Thi følger dette wrynggelige effter: Gud tilbiuder alle Salighed / der faare vil hand oc allis Salighed.

Men at Daaben i mange er wkrafftig/ det skeer icke aff Guds Raad oc vilie. Huilcken som visselige met Daaben tilbiuder oc besegler sin Naade / Men det skeer aff Menniskens skyld oc forsømmelse / huilcke som slemmelige vige fra den pact oc forbund/ som er giort met Gud i Daaben. Fordi lige som Gud loffuer oc besegler sit løffte met Daaben : Saa er det oc tilbørligt at Menniskens / paa den anden

side/

ſide / met Troen ſuare her til. Thi vdi all pact oc forbond/ ſkal begge parter holde pactens vilkaar oc Low. Oc for den ſag ſkyld kalder S: Peder Daaben / at vere en God Samuittigheds pact met Gud. Thi Gud ſom tilbiuder Daaben/ tilſiger oc ſin Naade/Men Samuittigheden met Troen ſuarer her til i Pacten / Oc lader ſig nøye met Jeſu Chriſti opſtandelſe.

Derfor efftterdi oſſ obenbarlige vitterligt er / aff diſſe beuiſninger/ om Guds faderlige vilie mod oſſ / huilcken vilie er ſagen oc Grunduollen til vor vdkaarelſe oc vduellelſe / da ſkulle wi haffue en faſt Tillid om vor Salighed/ oc indgiffue oſſ til Guds faderlige vilie / ſom er Vdtryct i Sønnens Vdſendelſe / i Foriættelſen/ i Befalningen oc i Naadens beſeglning/ ſom til det allerfaſtiſte oc ſterckeſte Slot/ intet actendis de Stoiſke meninger oc Lærdomme/alligeuel de haffue mectige oc viſe forſuarere.

Fremdelis ſetter Paulus i ſin Epiſtel til de Epheſer/ to endelige ſager til

vor Vdkaarelse/ oc Vduellelse til Salighed / iblant huilcke den første er/ at wi skulle vere hellige oc wstraffelige faar hannem / det er/at wi skulle altid beflite oss til Hellighed oc wskyldighed/ oc wi skulle haffue it gaat forsæt. Den anden sag er / at hans herlighed kand prisis i oss i all Euighed.

Nu staar tilbage/at wi noget skulle tale / om denne herlige Lærdoms brug oc nyttighed om Vdkaarelsen. Huilcken vdaff S: Pouels Episteler til de Romere oc Epheser / kand findis at vere tuende slags. Til de Romere scriffuer Paulus om Vduellelsen/ at hand vdaff Sagen/ Maaden oc Vdkaarelsens vilkor/ besluter at Kiødsens frihed / oc Menniskelige fortienniste ere for ingen del Aarsage til Salighed. Derfor omkaster Apostelen Kiødsens frihed / oc borttager all Menniskelige fortienniste/at Guds Barmhiertighed i Christo Jesu / kand dis mere haffue sted oc rom / oc at Salighedsens

vey

vey kand staa oben faar alle / som ville tro paa Christum. Til de Epheser taler oc handler hand/ om denne hemelighed/ oc giffuer tilkiende at Christi Euangeliũ/ icke er en ny Lærdom vdaff Apostlerne optenct / men den haffuer ligget skiult i Guds hierte/før end Verden bleff skafft/ Oc er obenbaret faar Verden i sin tid.

Foruden disse tuende slags brug (iblant huilcke den første hører til at stadfeste Redfærdigheden/ som er vden fortieniste / oc til at stadfeste Naaden / som almindelige strecker sig til alle. Den anden henføris til at beuise / at Euangelium er en gammel Lærdom.) Skal oc denne brug vere huilcken Paulus omtaler til de Rom: 8. cap. at de Gudfryctige skulle vide / at intet kaarss / ingen angist / ia icke nogen ting/ kand forhindre de tro Menniskers Salighed / huilcken som opholdis aff Guds euige forsiun.

Her aff kommer en stor trøst i Dødsens Anfectning / oc fødis der aff stor oc wsigelig glæde / saa at den som nu skal dø

kand gladelige ſige: Min Siel forlader
ſig paa HErren / Jeg ſkal icke frycte
mig / min HERRE Chriſtus haffuer
offueruundet Døden / her vdi ſkal ieg faa
Seyeruinding.

Hid hører det ſom Dauid ſiger:
Alle i ſom haabis paa HErren/
verer mandelige oc eders hierte
ſkal ſtyrckis / Thi HErren Vocter
oc beuarer alle dennem ſom han-
nem elſke.

Fremdelis denne brug / ſom vel ſtyr-
cker oſſ i kaarſſit /oc trøſter oſſ i Dødſens
time oc anfectning / haffuer da paa det
ſiſte ſted oc rom / naar wi ſelff fornemme
oſſ at vere i Chriſto / Oc Chriſtum at
vere i oſſ.

Huor faare wi ſkulle prøffue oſſ eff-
ter S: Pouels raad / ſom ſaaledis
ſcriffuer til de Corinther / oc ſiger:
Prøffuer eder ſelff/ om i ere i Tro-
en/ prøffuer eder ſelff / kiende i det
aff

aff eder selff / at Christus er i eder.

Disse S: Pouels ord forscriffue oss den vissiste maade / at prøffue oss met/ som er/ at forsøge oc randsage / om nogen er i Troen / om Christus boer i hannem / huilcken Prøffuelse sandelige kand icke komme aff andet / end aff Christi Aands krafft oc vdrettelse: Fordi huilcke som driffuis oc ledis aff Christi Aand/ de høre hannem til: Oc huilcke der driffuis oc regeris aff Christi Aand/ de betencke elske oc gierne efftersølge/ de tingeste som Christo høre til / Oc intet haffue kierere end ret at skicke deris ganske leffnit / effter Guds vilie. Her aff er vdi de hellige Menniske / Aandens strid imod kiødet.

Hid hører oc dette S: Pouels sprock: Strid en god strid/ beholt Troen oc en god Samuittighed. Fordi disse ere vissiste vidnesbyrd til at Christus boer i oss / Thi huor Troen er / der er Samuittigheden reen fra/dødelige gerninger /

huor-

huor faare en god Samuittighed oc it Christeligt forsæt / ere vidnisbyrd til en retsindig Tro: Men tuert imod/ huor Samuittigheden er besmittet / Oc huor-somhelst der er forsæt til at Synde/ der er aldelis ingen Tro/ vden kand skee/ der kand vere nogen hycklerske roß om Troen / huilcken gierningerne beuise at vere forfengelig / som S: Jacob oc tilkiende giffuer.

Oc paa det / at denne Lærdom diß bedre kand forstaaes/ om denne salige Vdkaarelse/til det euige Liff: Da vil ieg her hos / oc sætte en smuck vnderuisning/ om Guds store Miskunhed/ mod alle Mennisker / som ere bodferdige oc ville giøre Penitentze.

Om

Om Guds Barmhiertighed.

ENdog ingen kand / som Salomon giffuer tilkiende / opregne eller vdsige HERRENS Barmhiertighed: Dog er det gaffnligt / ja høyelige oc storlige fornøden / at vide de stycker som oss tilkiende giffuis i Guds Ord / om Guds Barmhiertighed / paa det at baade vor Tro kand haffue noget / aff huilcket hun kand opholdis / i saa mange onde fristelser oc anstød. Oc siden at Tacknemmelighed oc Lydactighed / i vort gantske leffnet / kand forøgis i oss / mod Barmhiertighedsens Gud.

Men paa det at denne lærdom om Guds Barmhiertighed / klarligere kand læris aff oss / ville wi der om noget beskedeligere tale / fordi som Bernhardus rettelige siger / det som bliffuer deelt i stycker /

cker / læsis diss heller oc beholdis diss bedre. Der faare ville wi forhandle Sex stycker i denne lærdom / effter huer andre.

For det første stycke vil ieg faaregiffue en bescriffuelse/huad Guds Barmhiertighed er/huilcken skal vere som it Fundament oc Grunduol / paa alt det som her effter følger.

Der næst vil ieg tilhaabesamle nogle vidnesbyrd oc Sententzer aff Scrifften / met huilcke Guds Barmhiertighed oss klarlige tilkiende giffuis.

For det Tredie vil ieg her hos sætte Figurer eller lignelser / oc Exempler/om samme Guds Barmhiertighed/ paa det/ at vidnesbyrdene lige som de vaare bemalede paa nogle taffler / kunde bliffue oss diss kierere.

For det Fierde ville wi tale om / huor vijt denne Barmhiertighed strecker sig/ Oc huad hun vdretter / at den Stoiske Lærdom / om noglis synderlige Vdkaarelse til Salighed/ icke skal forfærde eller forstyre oss.

For

For det femte vil ieg til legge den rette Brug / om Guds obenbare oc blote Barmhiertighed / som wi haffue faaet forstand om/paa det at wi kunde nyde oc bruge saadan en ypperlig ting.

For det Siette oc sidste / vil ieg noget paaminde/om Guds Barmhiertigheds vederstyggelige oc store misbrug/ paa det wi kunde holdis i Guds fryct/ oc icke forsamle oss Guds vrede / met den wgudelige Verden.

Om det Første.

GVd haffuer aff sit besyndelige Raad bemalet Lignelser i Creaturene / paa mange Aandelige oc Himmelske ting/ at wi vdaff dennem i nogen maade / kunde henledis til de Guddommelige oc Himmelske tingesters betenckelse/ oc vidskaff. Thi der ere mange legemlige tingester/ huilcke met nogen bequemhed oc lignelse henuise oss til dē Guddommelige visdoms

hemelighed / fordi ſaa vaar det den Al-
mectigſte Gud behageligt / at hielpe vor
wforſtandighed oc Barnactighed.

Saa er denne Synlige Soel it tegen
oc ligeruis ſom en hemelig betegnelſe om
den wſynlige Soel vor HERRE Jeſu
Chriſto. Solgiſſelen bemercker Guds
godhed oc Barmhiertigheds krafft / huil-
cken ſom vdſpreder ſin godheds krafft off-
uer den gantſke Verden. Denne ſynlige
Jld/ ſom wi daglige bruge bemercker oc
betegner den hellig Aands krafft i de tro
Menniſkers hierte. Ecteſkaffs/ſtat er vor
HErris Chriſti /oc den Chriſtne Kirckis
tilhobeføyelſis hemelighed. Oc ere der
andre Saadanne lignelſer. Der faare
paa det at Gud kunde ocſaa bemale ſit Af-
fect oc hiertelag til Menniſket / da haffuer
hand i nogen maade / indgiffuet Menni-
ſkelige nature nogen Lignelſe/ paa denne
ting. Thi den naturlige στοργὴ det er dē in-
derlige faderlige kierlighed i Forœldernis
hierte/mod Børnene/er en bemalning paa
vor himmelſke Faders ſind oc hiertelag
mod

mod Menniſken huilcket hand ſelff giffuer til kiende met ſit naffn/gierning oc Exẽpel.

Hand vil hede oc kaldis all Barm-hiertigheds Gud / hand vil kaldis barm-hiertig oc naadig: Thi ſaa raaber hand om ſig ſelff. Exod: 34. HErre HErre barmhiertig oc naadig/ ſeen til vrede oc meget miſkundelig oc trofaſt: Her kalder HErren ſig Barmhiertig / lige ſom en Moder er mod ſit Barn oc naadig / eller rund/ Oc det aff blote Naade foruden Menniſkens fortienniſte oc Verdighed/ huilcket aldelis hør til en Kongelig rund-hed. Jerem: 3. cap: Jeg er barmhiertig ſi-ger HERren. Her ſættis dette naffn Barmhiertig met huilcket giffuis til-kiende (ſom tilforn ſagd er) hans faderlige oc inderlige Kierlighed mod ſit Barn. Saa er nu der faare dette naffn Barm-hiertig/ en Faderlige Godheds rette naffn mod Barnet. Der faare efftérdi HErren giør ſig delactig/vdi Naffnet/ da vil hand icke vere fremmet fra gierningen. Der næſt beuiſer hand oc / met gierningen det ſam-

 me

me sind oc Affect. Thi huad kunde vere støre kierlighed / end at hand hengaff sin egen Søn/for at igenløse oss arme Menniske met. En Moders Exempel faaresætter hand oss vdi Esa.cap:49: Kand oc en Quinde forglēme sit spæde Barn / at hun icke forbarmer sig offuer sit liffs Søn ? Oc om hun end forglemde hannem / da vil ieg dog icke forglemme dig. Her ligner Gud sin Barmhiertighed mod Menniſken/ ved en Moderlig kierlighed / Ja sætter hende i mange maade langt for den Kierlighed.

Nu ville wi aff de stycker som omtalde ere / beskriffue Guds Barmhiertighed mod Menniſken.

Saa er da Guds Barmhiertighed mod Menniſken en Miskundelig affect oc hiertelag i Gud / aff huilcken G V D faderlige elsker Verden for sin søns skyld. Oc lige som en Fader elsker sit barn / saa elsker hand oc inderlige Menniskens

ſleck/oc røris aff hendis ælẽdighæd/ſaa at hand heller vilde hengiffue ſin Søn i Dø-den / til at igenløſe hende met / end hun ſkulde i ſine Synder fortabis. Her til hører S. Pouels vidneſbyrd: Gud pri-ſer ſin Kierlighed/det er Barmhiertig-hed oc faderlige Kierlighed / met huilcken hand inderligen elſker oſſ/ i det at Chri-ſtus er Død for oſſ / der wi vaare end da Syndere. Hid hører dette Jo-hannis vidneſbyrd: Saa elſkte Gud Verden/at hand gaff ſin enbaarne Søn/ paa det at alle de ſom tro paa hannem / icke ſkulle fortabis/ men haffue det euige Liff.

Denne barmhiertighed oc denne Guds miſkundelige affect mod Menniſken / vd-trycker Sante Pouel met dette deylige ord Kierlighed: Huilcken Plato beſcriff-uer/ at vere en begering oc vilie til at giøre Menniſkene gaat. Men effterdi Apoſtelen tillegger Gud denne Kierlighed / da bet

 mercker

mercker oc forstaar hand/ dette Guds fa-
derlige affect oc hiertelag / aff huilcket
hand elsker Menniſken/icke for deris egen
Verdighed / men for sin Enborne Søns
Jesu Christi skyld / huilcken hand skickede
til en Forligere / at Guds barmhiertighed
skulde haffue sted oc rom. Thi Guds
Retfærdighed / vilde icke tilstede at der skul-
de ske nogen forligelse / vden at wrætten
bleffue nøyactelige betalet / saa gaff der
faare Gud sin Søn hen / met huilcken
hand kunde betale oc fyllistgiøre Retfær-
digheden at Barmhiertigheden kunde haff-
ue rom oc sted.

Om det andet stycke.

FBlant de virnisbyrd om
Guds Barmhiertighed/faa-
re giffuis her først Guds
røst/som bleff talet til Mosen
Exo:34.cap: Oc der HErren gick frem for
Mosen / robte hand : HErre/ HErre
sterck/ barmhiertig oc naadig Gud/ taal-
modig oc megit miskundelig/ oc trofast/
du

du som beuiser Naade til tusinde Led /oc forlader ondskaben /Offuertrædelsen oc Synden.

Deut. 4. cap. HErren din Gud er en barmhiertig Gud/ hand skal icke forlade eller forderffue dig/ hand skal icke heller forglemme den pact/ som hand soer dine Forfædre/som er/om du omuender dig til HErren din Gud oc hører hans Røst.

Deut. 7. cap. Saa skalt du nu vide at HErren din Gud/er en Gud / en trofast Gud / som holder Pact oc Miskundhed i det tusinde Læd/ met dennem som hannem elske oc holde hans Bud: Udi det samme Capitel: HErren din Gud skal oc holde den Pact oc Barmhiertighed som hand haffuer soret dine Forfædre.

Udi Psalmerne ere mange vidnesbyrd/om GudsBarmhiertighed/aff huilcke ieg vil nogle faa her hos scriffue.

Psalm: 86. Du HErre est god oc naadig/fuld aff stor Miskundhed/mod alle dennem som kalde paa dig. J den samme Psalme.Du Herre Gud est Barmhiertig

oc naadig taalmodig oc fuld aff miskund-
hed oc Sandhed.

Psalm. 103. HERREN er barm-
hiertig oc naadig / taalmodig oc meget
miskundelig / hand skal icke altid trætte/
ey heller vere vred euindelige. Hand hand-
ler met oss/ icke effter vore Synder / oc
betaler oss icke effter vore Misgerninger/
Thi at saa høyt som Himmelen er offuer
Jorden / lader hand Naade bliffue mectig
offuer dennem / som hannem frycte. Saa
langt som Østen er fra vesten/ lader hand
vore offuertrædelser vere fra oss. Lige
som en Fader forbarmer sig offuer Børn/
Saa forbarmer HERREN sig offuer
dem som hannem frycte.

Psalm. 117. Loffuer HERREN
alle Hedninge/ priser hannem alle Folck.
Thi hans Naade oc Sandhed haffuer
mact offuer oss euindelige.

Psalm. 108. Din Barmhiertighed
recker saa vijt som Himmelen er / Oc din
Sandhed saa vit som Skyerne gaa.

Psalm. 145. HErren er naadig oc
barmhiertig / taalmodig oc fuld aff Mis-

kundhed. HErren er alene god/ Oc forbarmer sig offuer alle sine Gierninger.

Vdi 136. Psalme/ Sættis stor loff oc prijs / om Guds Barmhiertighed/ i huilcken psalme huert verss beslutis met disse ord: **Thi hans Miskundhed varer euindelige.** Men huad skal ieg mere sige / den gantske Dauids Psaltere er intet andet / end en Predicken om Guds Godhed oc Barmhiertighed.

Esaiæ 54. cap: Biergene skulle vel vige / oc Høyene henfalde / men min Naade skal icke vige fra dig / Oc min Freds forbund skal icke henfalde / siger HErren din Miskundere.

Fremdelis i det samme capittel/ Aff vrede skiulte ieg mit ansict lidet fra dig/ i it Øyeblick / men met euig Naade vil ieg Miskunde mig offuer dig/ siger HErren din Gienløsere.

Esaiæ 55. Den wgudelige afflade aff sin vey / Oc den som ilde giør / fra sine tancker / oc omuende sig til HERREN/ saa skal hand miskunde sig offuer han-

nem/Oc til vor Gud. Thi hos hannem er megen Barmhiertighed til at forlade.

Jeremiæ begrædelse 3. cap: HERRENS miskundhed er det/ at wi icke ere aldelis ødelagde / Hans Barmhiertighed haffuer endnu ingen ende. Item: Fordi om hand bedrøffuer/ da forbarmer hand sig igen / effter sin store Miskundhed.

Joel: 2. cap: Vender eder om til Herren eders Gud / thi hand er naadig / barmhiertig / taalmodig oc meget miskundelig / oc hannem angrer snart straffen.

Jonæ 4. cap: Jeg veed at du est naadig oc barmhiertig/ langmodig aff stor godhed/ Oc lader dig angre det onde.

Kaart at sige: Alle Propheters predickener / met huilcke de indbiude Menniskene til Penitentze oc Omuendelse / de ere vidnisbyrd om Guds Barmhiertighed / Thi Guds Barmhiertighed/ er it fundament oc grunduol paa Penitentzen.

Vdi det Ny Testamente / iblant mange andre ere disse Vidnisbyrd.

J Mariæ Loffsang Luc: 1. cap:
Hans Barmhiertighed varer vden affladelse / stedse oc altid / hos dem som hannem fryctе.

2. Cor: 1. Loffuit vere Gud oc vor HERRJS Jesu Christi Fader / barmhiertigheds Fader oc all trøstens Gud.

Til de Epheser 2. cap: Gud er rig aff Barmhiertighed.

1. Pet: 1. Loffuet vere Gud vor HERRJS Jesu Christi Fader / som haffuer igienfødt oss / effter sin store Barmhiertighed / til it leffuende Haab.

Til Titum 3. cap: Men der Guds vor Frelseris venlighed oc Kierlighed mod oss obenbaredis: Icke for de Retfærdigheds gierningers skyld / som wi giorde / Men effter sin Barmhiertighed / giorde hand oss sålige.

Om det tredie Stycke.

Nu ville wi see nogle figurer oc exempler / om Guds Barmhiertighed / at de vidnesbyrd som wi opregnede / kunde sees lige/som de vaare vdtrycte paa Taffler. Thi der er ingen bequemmere eller bedre Maade / at lære met / end at mand henfører det som mand taler om nogen ting / lige som en Regel til Exempel/ oc Exempelet til Reglen.

Den allersmuckiste bemalning paa Guds faderlige hiertelag oc vilie mod Menniskene/faare sættis oss Luc: 15. cap. i den Lignelse om den Forlorne Søn. Huilcken Søn / effter at hand alting haffde slemmeligen fortæret / kommer hand igen til sin Fader / tencker aleniste paa hans faderlige Godhed. Thi hand mente sig/ met sin Wselhed / at kunde røre hans faderlige Hierte til Barmhiertighed / som oc skede / fordi som hand vaar endnu langt borte / saa hans Fader hannem/ynckedis offuer hannem/ løb oc falt om sin Søns halss / oc kyste hannë. See

huor

huorledis opueckis Barmhiertigheds hier-
telag/ i Faderen mod Sønnen som vilde
bedre sig. Den bodferdige Søns røst/ rø-
rer det faderlige Hierte/Sønnen bekiender
sig vuærdig / at holdis for en Søn / be-
der at hand maa regnis iblant Dagløner-
ne. Men huad giør Faderen? Hand beder
hente det beste Klædebon / slacter en feed
Kalff/henter en stor forsamling / kaller
sine venner / Oc giør it stort Giestebud.
Huor faare? Fordi / siger hand / denne
min Søn vaar død/ oc er bleffuen leffuen-
dis igen/ hand vaar fortafft oc er funden.

Denne forlorne Søn bemercker en
arm Syndere. Faderen som løber oc
anammer Sønnen / betegner Gud Fa-
der/huilcken icke anderledis ynckis offuer
en angersom Syndere / end som denne
gode Fader / offuer denne sin Søn / som
vil bedre sig oc begerer Naade. Her haff-
uer denne Søn intet fortient vden Døden/
Oc paa det at hand den kand vndfly /
giffuer hand sig ind til Faderē. Saa fører
nu huer Syndere met sig / Dødens for-

tienniste

tienniste / men der som hand formedelst Penitentzen / kommer til den naadige Fader / da skal hand finde Liffuet / Oc Faderen skal løbe mod hannem / vdi hues tillaab der er trøst / oc vdi hans anammelse / er størst Mildhed oc Naade. Er der faare dette en herlig bemalning / vdi huilcken Guds Faderlige Sind / mod Menniskene / lige som i it billede / tilkiende giffuis. Phariseerne knurrede / at Christus vilde anamme Syndere oc faa Mad met dennem / Men Christus straffede deris forfengelighed oc giffuer tilkiende / met denne bemalning / sin Himmelske Faders Sind / oc Hiertelag. Nu effterdi der er ingen persons anseelse hoss Gud / da kand der icke vere saa stor en Syndere / at hand tagis io til Naade / om hand indflyer til den faderlige Barmhiertighed.

Denne her Lignelse / er oc den lig om det fortaffte Faar / huilcket Hyrden met flid leete effter / Oc forlod de ni oc halffemtesindstiue i Ørcken / Oc der hand

det

det haffde fundet / lagde hand det paa sine skuldrer met glæde/Oc der hand kommer hiem/kaller hand sine venner/oc Naboer/ oc siger til dennem: Glæder eder met mig/ Thi ieg haffuer fūdet mit Faar som vaar fortafft. Jeg siger eder / siger Christus/ saa skal oc vere glæde i Himmelen offuer en Syndere som giør Penitentze. Der faare skulle wi glæde oss/siger Ambrosius/ Fordi det Faar som vaar fortafft i Adam/ findis i Christo.

Der hen hører den Lignelse om dē Penning/som vaar mist/huilcken en Quinde tender liuset oc leder effter/oc glæder sig der offuer/ der hun fant hannem. Denne Quinde bemercker Gud. Det optende lius/ bemercker Euangelij predickē/Denne penning/betegner Menniskene / vdi huilcke/ Guds billede vaar malet oc indtryct. Denne Penning er icke ringe eller liden siger Ambrosius/paa huilcken er en Førstis billede. Dette billede som vaar skiult oc beteckt met Syndsens skarn oc wrenlighed/ fornyes igen aff vor HERRE Christo / vdi dennem / huilcke som høre

Christum / der kalder oc indbiuder til penitentze / Thi saa siger hand: Jeg kom icke at kalde Retfærdige / men Syndere til penitentze. Item/ Kommer hid til mig alle/ i som arbeide oc ere besuarede/ ieg vil vederquege eder.

Til disse Figurer oc Lignelser / ville wi legge nogle Exempler / iblant huilcke Guds Barmhiertighed / som bleff beuist Adam oc Eua haffuer den første sted. Thi endog de vaare groffue Syndere / huilcke der forrædeligen / haffde faldet fra Gud deris skabere / dog opreyste Gud dennem aff blot Barmhiertighed/ met den Foriættelse / som hand gaff dem om Sæden/der skulde knuse Slangens hoffuit / huilcken Barmhiertighed / hører vdi sandhed / icke aleniste til Adam oc Euam/ men til det gantske Menniskens kiøn/huilcket ligeruis som det er faldet i Adam / saa haffuer det ocsaa faaet Naadens oc Barmhiertigheds foriættelse vdi Christo.

Hid

Hid hører dette S. Pouels vidnesbyrd: **Gud beslutede alle vnder Synden/ paa det hand vilde forbarme sig offuer alle.** Lige som Apostelen her giffuer tilkiende/at Skylden hører til alle/ saa siger hand ocsaa at Barmhiertigheden hører til alle. Thi dette ord ALLE/ det skal lige vijt tagis / i baade stycker/at wi skulle vide / at Gud icke mindre er Barmhiertighed mod ALLE / end hand vaar mod vore første Forældre/vdi huilcke wi ere bleffne skyldige oc besluttede vnder Synden. Dette beuisis met mange Exempler / thi ingen er nogen tid bleffuen forskut/ som haffuer begeret Syndernis forladelse. Er nu Synden stor / da predickis oc Barmhiertigheden stor: Er hun megen / da er Guds Miskundhed wendelig: Er Synden gammel / da er Guds Barmhiertighed aff Euighed. Er hun ny/ da er HERRENS barmhiertighed huer Morgen. Baade det gamle oc ny Testamenter ere offuerflødige fulde aff wtallige Exempler.

Dauid vgudelige forraadde en from
Borgere / skalckactelige forkrenckte hans
Høstru/ Men der hand indflyde til Guds
Barmhiertighed/fick hand Naade.

Manasses effter hand haffde vdgy-
det Propheternis blod/ effter hand haffde
sticket oc stifftet den slemmeste affguds
tieniste/oc effter/at hand haffde opfylt den
gantske Hierusalem/met all ondskaff/bleff
hand greben aff sine Fiender / oc kast vdi
Fengsel / Oc vdi Fengselet bøiede hand
sine knæ faar Gud / indflyde til Barm-
hiertigheden/ oc bleff tagen til Naade/En-
dog hans Synder/ som hand selff bekien-
de/vaare flere end Sand i Haffuet.

Røffueren som hengde paa kaarset /
hørde disse ord/ **J dag skalt du vere
met mig i Paradis.** Men paa det ieg
icke skal forhale tiden met mange exempel
at opregne/vil ieg her hos sætte oc scriffue
Bernhardi ord / huilcken som taler til
Guds Søn/ i saa maade. O HERRE
Jesu : Wi løbe aldelis effter dig / for den
Sactmodigheds skyld/som sigis om dig/

wi høre at du icke forſmaaer den fattige/ du icke haffde Vederſtyggelighed til Røffueren / ſom bekiende ſig/ Icke til den grædende Synderinde/ Icke til den ydmigelige bedendis Cananeiſke Quinde/ Icke til den Synderinde/ſom vaar begreben i hoer / Icke til den ſom ſad hos Tolden / Icke til den ydmygelige bedendis Toldere/ Icke til den Diſcipel / ſom forſuor dig/ Icke til Paulum dine Diſciplers forfølgere/ Icke til dennem/ſom Kaarſfeſte dig. Oc ſtrax der effter tilføyer hand Exemplerne til Menniſkene/ oc tilleger diſſe ord. Huor faare huilckenſomhelſt der er bedrøffuet for Synden / hungrer oc tørſter effter Retfærdighed / hand ſkal tro paa dig/huilcken ſom Retfærdig giør den vgudelige / Oc den retfærdige aleniſte formedelſt Troen ſkal haffue fred hos Gud. Dette ſcriffuer Bernhardus. Kort at ſige. Der er ingen Syndere nogen tid funden/ huilcken Guds Naade et benectet/om hand den begerede. Thi dette Fundament ſtaar faſt oc vryggelige. It ſønderkruſit oc yd-

nygt hierte / det vilt du Gud icke forsmaa.

Om det fierde stycke.

HVor langt Guds Barmhiertighed vdstrecker sig / oc huad hun vdrætter / vaare vel nock sagd i det andet oc tredie stycke / der som nogle Guds Naadis Fiender /giorde Sagen icke for sneffuer oc oc for trang. Thi de ville icke / at Guds Naade oc Barmhiertighed skal høre til alle / men aleniste beskickis for nogle. Men huad disse skal imodsettis / vil ieg giffue tilkiende/naar ieg først korteligen oc vdi en Summa / haffuer talet / om huad Guds Barmhiertighed vdrætter. Oc der som ieg met it ord sagde / at oss aff Guds Barmhiertighed giffuis alting/Baade det som hører til det næruerendis leffnet / oc til den tilkommendis herlighed / da kunde ieg vel vdrætte den gantske Sag der met / men da skulde det icke altsammen saa klarligen forstaaes.

De

De gamle Lærefædre i den hellige Scrifft / lære vdi en Summa: HERRENS Barmhiertighed/sige de/ besøger oss / oc indblæser oc indgyder oss/at wi kunde røris aff bedrøffuelse for Synden/ oc at wi kunde indfly til Barmhiertigheden/ huor aff Bernhardus siger. Guds Barmhiertighed besøgte/ oc omskiffte mit Hierte / at det kunde bliffue mig surt / det som tilforn vaar søt/ hand søgte mig / at ieg skulde føle mine Synders Saar/hand foruenter penitentze/ som screffuit staar til de Romere 2. cap: Veedst du icke at Guds godhed / leder dig til Penitentze? Hid hen hører det som Bernhardus siger: O HErre huor god oc Sød er din Barmhiertighed / Jeg Syndede oc du lodst som du det icke actede/ Jeg holt mig icke fra Synd oc Ondskab / Oc du affholt dig at straffe mig/ hun opholder de omuende at de icke skulle forsmectis. Psalm. 94. Haffde icke HERREN hulpet mig / da laae min Siel paa det næste i det stille.

Her aff er det at den hellige Scriff-

kis Lærefædre/ giøre Guds Barmhiertig-heds maade fire slags at vere/ At der er en Indblæsendis/ faarekommendis / metføl-gendis/oc efftersølgendis. Sandelige met denne Guds Barmhiertigheds maaders atskillighed/ville de intet andet/ end at til-legge aleniste Guds Barmhiertighed vdi Saligheds sag/Begyndelsen/Fremgang/ Middel oc Enden.

Augustinus scriffuer saaledis om Guds Barmhiertigheds vdrættelse: O mine kiere Brødre / huad kom Christum til/ at anamme Menniskens nature/ vden Guds Barmhiertighed? Huad gaff sig vnder vor wselhed vden aleniste Mildhed? O den salige Barmhiertighed / huilcken aleniste bekiende vor Saligheds betalning. Thi Barmhiertighed/aleniste styrer Mē-nisken til Gud / hun alene leder Menni-sken til Gud/ hun er den eniste Meglerske oc Tolck/som trøster de Frafaldne/ hū til-haabebinder de atskilde/hun aleniste ydmy-ger Gud/ oc ophøyer Mennisken. O huor Naadefuld vaar Guds Nedfarelse/at vor

Optagelse

Optagelse oc Anammelse skulde vere her-
lig: O du store Barmhiertighed/O huad
du est wendelig / du aleniste kunde drage
Gud aff Himmelen til Jorden/oc aff elen-
dighed vduele oss til Riget. O barmhiertig
heds store baand / aff huilcket Gud vilde
oc kunde bindis/Oc Menniskene som vaa-
re bundne sønderbrøde ondskabs baand:
O Menniske der som du kunde acte oc be-
finde din Vselhed / oc Guds gierninger
mod dig/ da skulde du icke andet finde / end
Barmhiertighed / Om Gud straffer / da
er det Barmhiertighed / at hand kand for-
bedre / om hand befrier aff Synden for-
medelst Modgang / om hand lader Hyck-
lere oc Tyranner regere/ da er det Barm-
hiertighed. Dette scriffuer Augustinus.

Om nogen vil nu see fuldkõmelige-
re / huad Guds Barmhiertighed giør /
hand skal see til sig selff / hand skal Rand-
sage sig selff / hand skal ligne de tingester
som Fremgangne ere/met de næruerendis/
oc de næruerendis tingester / met de frem-
farne/om hand det giør skal hand visseli-

ge sige met Dauid: HERRENS Barmhiertighed er it stort grundløst dyb.

Item/Jorden er fuld aff HERRens Barmhiertighed.

Fremdelis vaare det vel nock sagd / om huor langt Guds Barmhiertighed vdstrecker sig / der som mand icke skulde suare Guds Barmhiertigheds Fiender.

Wi bekiende aff Guds Ord/at Guds Barmhiertighed vdstrecker sig altid til alle Menniske / det er at Gud aff sin idel blote Godhed / tilbiuder alle sin Naade / Oc aff sin blote Barmhiertighed vil alle Menniskers Salighed/Oc intet Menniske at haffue skabt til nogen viss Fordømmelse. Thi det er wryggeligt der Salomon siger: Gud haffuer icke giort Døden / oc hand haffuer icke lyst til de leffuendis Forderffuelse / Men den gamle Hugorm Menniskens køns fiende/ legger vind paa / met sin Kroglou at raade oss andet / oc hemelige faarekaster Mennisken aarsage til Mishaab/i det hand necter Guds Naade oc Barmhiertighed /

at

at høre til alle / Men imod Dieffuelens Kroglou skulle wi sætte fire stycker.

Det Førsteer GudsSøns vdsendelse til Verden / at hand skulde giøre saligt/ det som vaar fortafft.

Det andet er Foriættelsen som hører til ALLE / met huilcken Naade oc Barmhiertighed tilbiudis huer oc alle. Predicker siger Christus / for ALLE Creature.

Det tredie er befalningen / som hører til ALLE/ met huilcken alle oc huer / biudis at høre Christum / oc tro paa hannem.

Det fierde er Naadens besegling/ som hører til alle / huilcken tilbiudis alle Folck/ aff Christi befalning / som biuder alle Folck at døbis: Men efftersi / i vor vdleggelse offuer Epistelen til de Epheser/ i det første Cap: er talet om disse fire stycker / da vil ieg icke videre om dette stycke scriffue.

MEn at mange nu fordømis / det skeer derfor at mange icke bekiende Guds Sandhed / mange ville icke tage fat

paa Guds høyre haand/som hand haffuer ract dennem / mange ville icke høre Christum/som kalder dennem/de foracte Guds befalning / de bortkaste oc forskiude Naaden/for den forhærdelsis oc haardnackenheds skyld fordømis de aff Guds retfærdige Dom. Thi ligeruis som denne siunlige Soel liuser for alle / oc vdaff sin Nature vdspreder hun sin klarheds skin offuer alting / Men huilcken som flyer Solen/ Enten bortuender Oynene eller er blind / hand bliffuer icke delactig vdi solskinnet. Hues skyld er det? Sandelige det er icke Solens / huilcken der drager sit Skin fra ingen / men det er deris skyld / huilcke der aff sin egen fortrædelighed / fly for Solen. Effter den samme maade / vdsender oc Gud (hos huilcken er Barmhiertighed oc offuerflodige igenløselse) sit Ord i den gantske Verden / biuder at de skulle høre Sønnen/ Oc tilbiuder alle vdi Ordet oc Sacramenterne sin Naade / men huilcke her foracte Guds Ord / oc icke ville vere lydi-

ge

ge / vil hand at de aff deris forhærdelse retfærdeligen skulle fortabis / huilcke hand vdaff Barmhiertighed oc Godhed / ellers vilde der skulde bleffuit salige.

En legemlig Fader aff naturlig kierlighed / vil sine Børn at skulle bliffue hellige oc salige / men met dette vilkor / om de bliffue gode oc fromme / Thi de forhærdede oc ryggeløse vdelucker hand fra arffuen.

En god oc retfærdig verdslig Konge / vil alle sine Vndersaatte / at skulde vere wskadde oc helbrede / men formedelst Louens beuarelse / effter huilcken vndersaattene bør at leffue. Men om nogen aff wskøtsomhed foracter Kongen / da vil Kongen at hand skal forfaris eller tagis aff dage / huilcken hand ellers vilde der skulde veret helbrede oc lyckſalig / om hand haffde holdet Louen.

Saa straffer ocsaa Gud retfærdelige sit Ords foractere / huilcke hand vilde der skulde veret salige / om de haffde veret hans Ord lydige. Oc lige som en god Konstener /

uer / haffuer sin Giernings endelige Sag faar Øyen / den stund hand arbeider / Men bliffuer der it Kar brudet / det kaster hand bort / eller oc om det kand tiene / giør hand det paa ny igien.

Saa anseer oc Gud Menniskens skabnings endelige sag / som er at Mennisken er Guds Tempel / oc skal ære hannem. Men der som Menniskken icke atlyder Gud / da enten forkastis / oc forskiudis hand aff Gud / eller Penitentze foruentis / met huilcken hand fremgaar som it nyt Menniske. Der faare kand ingen klage paa Gud om hand bliffuer fortafft / Ingen skal det tillegge skebne eller vanlycke / men heller det til scriffue sin daarlige dom / met huilcken hand mere holder aff Døden end Liffuit / acter mere Helffuede end Himmelen / Oc huer skal tencke at ingen Synd er suarere oc større / end at mene Gud at vere wretfærdig / Oc der faare fornecte at ville giøre Penitentze oc falde vdi Mishaab om Naaden. Vore modstanderis giensigelse

acte wi intet om/ effterdi wi ere visse paa Guds wrynggelige Sandhed.

Om det Femte stycke.

ENdog denne Lærdoms Brug / om Guds Barmhiertighed / er mangfoldig / Oc er der faare i det gantske leffnit / Oc altid euig: Dog paa det / at wi disbedre kunde nyde denne mectige gode ting/ vil ieg opregne nogle maader oc besynderlige fem/ huorledis wi skulle bruge Guds Barmhiertighed / huilcke oc ere de besynderligste.

Den første sees vdi en Synderis omuendelse.

Den anden i Bønen.

Den tredie i en daglig Penitentze.

Den fierde i Menniskens vduortis omgengelse.

Den femte i Dødsens Anfectning / i huilcken Guds Barmiertigheds betenckelse / er Sielsens hellige Liffancker.

Den

DEn første brug er i en Synderis omuendelse til Gud: Huilcken Omuendelse i ingen maade kand skee foruden Guds Barmhiertigheds kundskaff/ som er en sand oc salig Omuendelsis Fundament oc grunduol. Naar it Menniske anklagis aff Louen for sin offuertrædelsis skyld / da kommer hand i Syndens kundskaff. Vdaff Syndens kundskaff kommer hand vdi Guds retfærdige Doms kundskaff imod Syndere. Vdaff denne kundskaff falder hand aldelis i Mishaab/ om hand anseer Louen alene / Fordi Louen i sig selff beplicter huert Menniske / foruden all vndertagelse / enten til lydactighed / huilcken er vmuelig i dette Liff/ eller til straffen/ som er Louens formaledidelse/ effter denne Louens fordømelige Sentenße : Forbandet er huer/ som icke gior de ting / huilcke ere screffne i HErrens Low.

Om Menniskens Omuendelse til Gud/ formedelst Troen til Christum/ handler Louen intet / huilcken som forarbeyder

arbeyder vrede oc icke Barmhiertighed/ der faare er Guds Barmhiertigheds kundskaff behoff til Penitentze eller Omuendelse/ huilcken er i Sandhed Euangelij egen kundskaff/ Thi Euangelium viser oss Christum/ vdi huilcken Faderen elsker oss/ oc aff faderlig Barmhiertighed/ aldelis haffuer oss kier. Denne skilsmisse imellom Louen oc Euangelij kundskaff giffuis klarlige tilkiende/ Ezechiel 33. cap: Huor folcket effter de vaare anklagede aff Propheten/ for Guds Lous offuertrædelse/fulde i Mishaab oc sagde: Vore Synder oc Misgierninger ligge paa oss/ at wi forgaa der vnder/huorledis kunde wi da leffue? Da sig til dennem(siger HERREN til Propheten) Saa Sandelige som ieg leffuer/ ieg haffuer ingen behagelighed til den vgudeligis Død/ men at hand omuender sig oc leffuer.

Her see wi klarlige tu stycke/det første at Louens Lærdom er icke aff sig selff/

men

men aff det som siden til kommer/begyndelse paa Omuendelsen / men hun er heller begyndelse til Mishaab. Der næst at en salig Omuendelse / tager sin begyndelse aff Guds vilies kundskaff/ som icke vil en Synderis Død/men vil Liffuet.

Her om see wi Exempel vdi Apostlernis Gierninger 2. cap: Thi effter S: Peder / met en lang predicken / haffde klaget paa Jødernis Synder/huilcke der ihielsloge Christum / Oc hand haffde dømt dem at vere skyldige imod den første /oc anden Taffle/ Komme de i Syndsens oc Guds retfærdige Doms kundskaff /saa at det gick dem igennem hiertet / oc de vilde faldet i Mishaab / huilcket er obenbare aff deris egne ord / Thi sige de til Peder oc de andre Aposteler/ J Mend kiere Brødre / huad skulle wi giøre? Som de vilde sige : Wi forstaa aff Peders predicken/ at wi ere skyldige oc der faare bekiende wi oss retfærdeligen at fordømis/ wi vide icke heller nogen raad til at vndgaa/ andet end at wi io løbe til

for-

Fordømmelse. Huad Raad ville i der faare giffue oss? Saa langt komme Jøderne aff Louens predicken / Men huad giør Peder her til? Hand siger: Giører Penitentze/eller omuender eder/ oc huer lade sig døbe i Jesu Christi Naffn/til Syndernis forladelse. Dette er langt en anden predicken /end den første vaar / J den første / er intet talet om Penitentze oc Omuendelse / men effter at deris hierter ere slagne med Louens Predicken/ da opladis dennem Barmhiertigheds liggendefæ / oc dennem befalis / at giøre Penitentze / Thi Christus faaresættis dennem / i huilcken Gud Fader / baade er stillet til freds/oc aff Barmhiertighed anammer til Naade/alle dem som giøre Penitentze oc omuende sig. Kort at sige: Louens røst forkynder alle offuertrædere oc Syndere / foruden vndertagelse / at vere Forbandede. Men Euangelium formilder Louens Sententz/ i det at det siger: Vden i giøre Penitentze/ det er/ vden i ved Troen omuende eder oc nyde Guds Godhed oc Barmhiertighed/

for Christi skyld. Denne skilsmisse imellem Louens Predicken/som straffer Synden/ oc Omuendelsens Predicken /actis i alle Prophetiske oc Apostoliske Predickener. Det er i en Summa at befatte/ at vdaff Louen er Syndens/vredens oc Dødens kundskaff. Men vdaff Euangelio/ er Retfærdigheds/Naadens eller Barmhiertigheds oc Liffsens kundskaff / vden huilcken kundskaff/Omuendelsen icke kand begyndis. Eller ocsaa i denne maade: Syndens kundskaff / huilcken er aff Louens Predicken / driffuer til Anger oc Ruelse/ Men Pactens oc Forbundens kundskaff hues Forloffuere er den HErre Christus/ huilcken er den foriætte Barmhiertigheds kundskaff/indbiuder til Omuendelse.

Aff disse stycker er det obenbare/huad sted Louen haffuer i Omuendelsens Predicken / hun icke Predicker Omuendelsen selff / men aleniste bereder til Omuendelsen / naar hun sætter Menniskens Synd faar Oyene / oc truer dennem met euig straff/for Guds Lous offuertrædelse skyld/

effter

effter dette Hieremiæ vidnisbyrd Thre. 2. cap: Dine Propheter haffue icke obenbaret dine Synder/at de kunde skynde dig til Penitentze. Her see wi obenbarlige / at Louen oc Omuendelsens Lærdom/ere atskilde / Thi Louen tilkiende giffuer vreden / at hun kand forfærde/men Omuendelsens Lærdom fremsætter Naaden / at hun kand fri aff fryct oc forskreckelsen: Baade sammen disse stycker / deylige bemalis Luc: 15. cap: vdi den forlorne Søn/ denne Lærde først aff hunger at kiende sin skade: Saa forstaa wi oc aff den Mesterinde Louen / vor fordømmelse: Dernæst Haabet om en bedre Lycke at faa om hand vilde komme til Faderen / gaff denne Bodferdige vnge person mod oc dristighed: Saa skulle wi aff Barmhiertigheds betenckelse / huilcken Euangelium predicker oss / igenkaldis fra Mishaab oc til Penitentze.

Der faare/ligeruis som denne forlaarne Søn /aff den faderlige hiertelags Tillid/ oprevsis til at søge forligelse: Saa bør

Guds Barmhiertigheds kundskaff/ huilc-
ken der opuecker oss til at haffue it gaat
Haab/at vere oss en begyndelse til omuen-
delse. Ambrosius siger: Ingen kand giø-
re Penitentze / vden huilcken der haaber
forladelse/ men den forladelse kand ingen
forhaabe/vden huilcken der bekiender Gud
at vere Barmhiertig. Augustinus siger:
Guds Barmhiertighed er fornøden / icke
aleniste naar der giøris Penitentze/men oc-
saa naar som hun skal giøris. Vdaff
disse stycker mener ieg at vere obenbarligt/
huad Guds Barmhiertigheds brug er i
Penitentzen / eller i en Synderis omuen-
delse.

Fremdelis efftersi wi sige GVds
Barmhiertighed at vere sagen til Peni-
tentzen/ oc den at predickis i Euangelio /
oc icke vdi Louen / da ere der nogle / som
legge vind paa at oprycke vor mening /
sigendis at høre Louen til oc icke Euan-
gelium / at predicke Penitentze / huilcken
Propheterne kalde Omuendelse: Oc be-
synderlige staa de paa dette Fundament:

Louen klager paa Synden/ der faare pre-
dicker hun Penitentze/ Men de besuigis oc
skuffis her / Effterdi de mene at vere it/
at klage paa Synden oc predicke Peni-
tentze/ Thi de ere meget atskilde/ lige som
en beredelse til nogen Sag oc Sagen vdi
sig selff. Thi naar Louen klager paa
Synden/ tilkiende giffuer hun saaret/ oc
faaresætter Døden/ paa det Lægens haand
skal vere oss diss tacknemmeligere oc beha-
geligere: Det forstaaes klarligen aff de sty-
cker som tilforn ere omtalede.

Den atskillige brug / paa det Ord
Penitentze/ gaff Aarsagen videre her om
at tale / huorfaare paa det at wi vden
vildfarelse/ kunde suare vore Modstande-
re/ skal dette Ords brug vdleggis.

Dette Latiniske ord Pœnitentia, oc
det Grædske ord Μετάνοια, huilcket Euan-
gelisterne bruge/ ere meget atskilde. Thi
det ord Penitentze / bemercker rettelige en
Giernings fortrydelse/ saadan som der
kand vere i huert Menniske / huilcken der
angrer sin gierning/ huad heller det er for

hans slemheds skyld / eller for straffen / huilcken rettelige efterfølger gierningen / eller for nogen anden Sag. J denne rette Bemerckelse haffuer den Christne Kirckis Lærefædre / mest taget det ord Penitentze / mere henseendis til dette ords rette grund / end til det Grædske ord / som bemercker Penitentze.

Endog ieg bekiender denne Penitentze / at vere fornøden til en Omuendelse / dog necter ieg Omuendelsen selff at staa i den Penitentze. Fordi saadan en Penitentze / kand oc vere i de wgudelige / som i Cain / Juda / oc andre. Denne slags Penitentze / predicker Louen alenist retteligen oc aff sin art oc natur. Jeg sagde retteligen oc aff sin art / Thi Euangelium ved en hendelse / straffer oc anklager Synden / lige som Liuset straffer Mørcket: Dyd straffer Lasten: Liffuit laster Døden: det smucke Laster det slemme / etc. Men Louens art er at hun rettelige straffer / huilcket Jslebius nectede / oc derfor sagde: at denne Angers oc Ruelsis Penitentze / skulde predi-

ckis

ckis vdaff Sønnens forkrenckelse (som
hand talede) Men Louen met Mose
selff/ skulde forkastis aff Guds Kircke oc
Menighed/ da straffis hand met rette aff
Luthero oc Philippo/som en Guds Lous
foractere / huor faare hand aff Luthero
bleff kaldet Antinomus, det er / Louens
Modstandere. Der faare skulle de Christ-
ne vide/ at i den gantske Lutherj Dispu-
tatz/imod Louens Modstandere/tagis Pe-
nitentzis ord icke for omuendelse/ som paa
Grædske kaldis μετάνοια, oc kaldis aff en
gammel Vdleggere Penitentze / men for
en giernings fortrydelse / huilcken de kal-
der Anger oc Ruelse : Ydermere efftersdi
denne Ruelse oc Penitentze / er veyen til
Omuendelsen / oc en nødactig beredelse /
da vaar det den Christne Kirckis Lære-
re behageligt/ at bruge det ord/ lige som
mand bruger en part aff en ting for den
gantske oc hele ting/At Penitentzen skal in-
deholde/baade den forgangende bedrøffuel-
se/ huilcken som kōmer formedelst Louen/
Siden omuendelsen selff/ huilcken hører
 Troen

Troen til/formedelst Euangelij predicken
oc flitighed til en ny Lydighed / huilcken
som er tilhobeføyet met Omuendelsen /
Thi Troens Aand kand icke vere foruden
Aandelig rørelse / huilcke ere en ny Lyd-
actigheds begyndelse. Der aff kommer
det/ at mand siger Penitentzis parter at
vere tre/ som ere Anger oc Ruelse/ Tro-
en/ oc en ny Lydighed.

Anger oc Ruelse/ vdi sig selff foru-
den Troen / er icke nogen god Gierning/
som Gud er behagelig/ men er straffens
begyndelse vdi Samuittigheden/som veed
sig selff skyldig/ som vaar vdi Cain/Ju-
da / oc mange andre. Thi dette Funda-
ment staar wryggelige : Det er wmue-
ligt at behagis Gud foruden Troen / oc
huad som icke skeer aff Troen / det er
Synd : Men naar Haabet om forladel-
se/ eller Troen ved Euangelij predicken /
kõmer til Anger oc Ruelse/ bliffuer denne
Ruelse Gud it tacknemmeligt Offer: Eff-
ter dette Dauids vidnesbyrd. En angerfuld
Aand er Gud it Offer/Gud du forsmaar
icke

icke it ſorgefult oc it angerfult Hierte. Oc Eſaiæ 66. Capittel. Til huem ſkal ieg ſee/ vden til den fattige oc ſønderknuſede Aand. Math. 5. Capit: Salige ere de ſom ere Aandelige fattige.

Met denne Anger/ oc Troens eller Omuendelſis tilhobeføyelſe/ følger ocſaa flittighed til en ny Lydactighed/ effter de ti Budord: Huilcken Flittighed/ vdi Sandhed teckis Gud ved Troen/ foruden huilcken ingen ſand Lydactighed kand begyndis. Ocſaa haffuer tit oc offte den Kirckis Chriſtne Lærere/ taget det ord Penitentze/ ſom mand tager en part aff en ting for den gantſke ting/ oc hører det gantſke Euangelij Predicke embede hen til at lære ſaadan Penitentze/ Thi Anger oc Ruelſe opueckis ved Louen/ Troen fødis aff Euangelij hørelſe/ en ny Lydactighed henger aff begge Lærdomme/ ſom er aff Louen oc Euangelio: Thi ligeruis ſom Louen lærer huilcke Gierninger Gud vdkreffuer: Saa giffuer oc Euangelium tilkiende/ huorlunde

de skulle begyndis oc vere behagelige for Gud.

For det tredie / er der oc en daglig oc euig Helligens Penitentze. Thi efftersi den Retfærdige falder siu gange om Dagen oc staar op igen / effter Salomonis vidnesbyrd / da er oc fornøden behoff en daglig Synds bekiendelse oc Tro/aff huilcken mand troer Synden at forladis. Her aff siger S: Hieronymus. Den Retfærdige falder siu gange om dagen/ Er hand retfærdig/ huorlunde falder hand? Om hand falder / huorlunde er hand retfærdig. Men huilcken der opstaar altid / ved Penitentze/ hand icke mister den Retfærdigis naffn.

Her til hører de helligis Bøn: Forlad oss vor skyld: Men her skal mand giøre Skilsmisse imellom de Synder /met huilcke Troen bortskiudis / oc de met huilcke Troen kand staa.

De Synder som ere bedreffne met ville imod Samuittigheden / aldelis vdslucke Troen / oc forskiude den hellig Aand /

De

Oc der til met forplicte it Mennifke paa ny til euige Straff / Vden hand igien omuender sig. De Synder som ske wforuarendis oc bedriffuis eller giøris aff oss før end wi der aff vide / de huercken vddriffue den hellig Aand / icke heller vdslucke Troen / men de forladis de hellige for Guds Søns skyld. For disse Synder skyld giøris behoff en euig Penitentze / huilcken der fuldendis met at dræbe kiødet / oc at leffue i Aanden / om huilcken S: Pouel nocksommelige taler til de Rom: 6. cap.

Dette Grædske ord μετάνοια: huilcket de haffue vdlagd / oc kaldet Penitentze / dog icke met saa bequemt it ord som dennem burde / men nogle forstaa det rettre oc kalde det Omuendelsen / Det haffuer icke retteligen sit Naffn aff gierningens fortrydelse / men aff Huens omskifftelse / huilcket er en omuendelse til Gud / ved Troen til Jesum Christum / Thi met Troen alenifte / omuender it Mennifke sig til Gud / oc for den Sags skyld bru-

ger

ger Johannes Euangelista det ord Troen/ saa offte som hand taler oc handler om Omuendelsen.

De Hebreer brugede dette ord Omuendelsen / huilcket bequemmer sig met det Grædske ord: Forudē det at det Grædske ord μετάνοια, som wi kalde Omuendelsen/ klarligere vdlegger Omuendelsens maade / som er / at det icke er Legemens eller Fødernis forandring/ men Huens oc Sindens omskifftelse / som skeer ved Troen til Synders forladelsis naadelige forjættelse. Oc der faare sigis Euangelisterne at predicke Penitentze/ til Syndernis forladelse. Oc Christus siger: Der skulle Predickis i mit naffn Penitentze/ det er Omuendelse / oc Syndernis Forladelse/ iblant alle folck. Oc saa er nu Penitentze eller Omuendelse oc Syndernis Forladelse tilhaabeføyet/ at de kunde baade sammen forstaaes/ baade huad Euangelium metdeler / Oc huilcke der kunde begribe Euangelij velgierninger.

Der faare efftersdi Omuendelsen ved

Troen

Troen / er en salig Penitentzis maade: Da beschriffuis Euangelium rettelige at vere en almindelig Predicken / om Penitentze oc Syndernis forladelse. Men huilcke som nu mene / at Penitentzis predicken som er en Omuendelse ved Troen/ skulde henføris til Louen/ de borttage Euangelij besynderlige trøst/ som er at Euangelium predicker om den almindelige Naade oc Guds Barmhiertighed/ vdi huilcken alle Bodfærdige/ det er de som Omuende sig/ visselige bliffue delactige. Fordi efftterdi Christus siger / der skal predickis i mit naffn Penitentze oc Syndernis Forladelse iblant alle folck/ fremsættis en stor Trøst / vdi det almindelige ord / som hører til ALLE. Fordisaa / Efftterdi hand befaler at predickis Penitentze for alle i hans naffn/ metdeler hand Syndernis forladelse / met huilcken er tilhaabeføyet Retfærdighed/den hellig Aands gaffue / oc en begyndelse paa det euige Liff.

Men at nogle sige Penitentze vndertiden at bemercke en Giernings for-

trydel-

trydelse/Saadan en som oc kand vere i de Vgudelige/ det necter ieg icke/ men alniste forsuarer hendis rette bemerckelse/ huilcken er vdi Euangeliske Historier oc Apostlernis gierninger/ vdaff huilcken Apostlerne haffue vdlagt det Hebraiske ord Thescuba, som mercker Omuendelse.

Vdaff disse stycker/troer ieg at vere vist/ det som wi fremsætte/ som er at Barmhiertigheden/er Penitentzis oc Omuendelsis fundament oc Grunduol/ Der næst at det er Euangelij rette oc wrryggelige bescriffuelse/ naar det bescriffuis/ at vere en almindelig Predicken/ om Penitentze oc Syndernis forladelse vdi Christi Naffn. Her foruden at Guds Low skal haffue sin sted/baade faare Omuendelsen/ paa det at it Menniske kand beredis (som Hieremias siger) til Penitentze/ Oc effter Omuendelsen/ at hun kand vere en Regel til it nyt Leffnet/oc Guds Lydactighed som skal beuisis aff Troen: Der faare straffe wi Louens modstandere/ huilcke der ingelunde ville at Guds Low skal predickis i den Christe Kircke. Den

DEN anden brug paa GUDS Barmhiertighed/ som wi haffue faaet kundskaff paa/ haffuer sin sted i de hellige Menniskers Bøner. Thi ingen kand nogen tid ret bede Gud/ vden den som acter oc troer Gud at vere Barmhiertig/ oc vere tilfredstillet for sin Søns skyld. Thi lige som Forfædrene vdi det gamle Testamente/ formedelst hannem haffde en tilgang til Gud Fader/ Saa haffue oc wi. Det samme giffuer oc Christus tilkiende/ vdi Fader vor/ huilcken hand befaler sine Disipler. Thi saa biuder hand at wi skulle sige: Fader vor/ du som est vdi Himmelen/ etc. Denne Faderlige Paakaldelse er Guds Barmhiertigheds bekiendelse/ met huilcken wi opholde oss naar wi bede/ Oc der til met befatte wi en Tillid til vor Meglere Christum. Der om haffue wi mange exempler vdi Scrifften. Dauid i de fleste Psalmer/ opholder sin Tro aff den Tillid til Guds Barmhiertighed: Oc at ieg nu intet skal tale om de andre steder/ beder hand saa i den 51. Ps:

Gud vere mig naadig effter din store Miskundhed / Affslæt mine Synder effter din store Barmhiertighed. Salomon der hand beder om Visdom / begynder hand saaledis / Sapient. 9. cap. Mine fædris Gud / oc all Barmhiertigheds HErre.
Daniel 9. cap. Ah kiere HERRE / du store oc forfærdelige Gud / du som holder Pact oc Naade met dennem / som dig elske / oc acter ingen: Dig HERRE oc vor Gud hør Miskundhed oc forladelse til / Fordi wi bortuigede fra dig. Item / Wi ligge faar dig met vor Bøn / icke paa vor Retfærdighed: Oc at Daniel vil giffue tilkiende / at hand seer hen til den benedide-de Sæd / som i Fordumtid vaar tilsagt oc loffuet / tillægger hand vdi Bønen / at hand skal bønhøre hannem / for HErrens skyld / det er for Christi den sande Guds skyld / huilcken der i den besticke de tid aff Gud / anāmede den Menniskelige nature / oc er Gud oc Mand vdi en Person.

Denne Guddomelige Miskundheds tillid / lige som hun er vor egen wselheds

bekien-

bekiendelse / saa er hun oc en krafftig kund-
skaff paa den Meglere Christum / Fordi
saa tit oc offte som Forfædrene talde om
Barmhiertighed/ tenckte de oc der hos/om
Sagen der til / som er Foriættelsen om
den forloffuede Sæd / vdi huilcken alle
Folck skulde velsignis. Der faare naar wi
bede / skulle wi hensee til Barmhiertighe-
dens Fader / Oc kiende den Meglere
Christum/ Oc derhos begræde aff Hier-
tet vor wselhed/ der som wi det giøre / da
skulle wi faa hielp i tilbørlig tid:

Tyrcker / forhærdede Jøder/ oc an-
dre wgudelige Hedninge / effterdi de icke
bekiende Guds Søn/ da kunde de ingen-
lunde forlade sig til/ at Gud vil bønhøre
Syndere / som aff Troen paakalde han-
nem/huor faare de icke kunde ret bede/ en-
dog de met mange jdelige Bøner bemøye
oc plage sig.

DEn tredie Brug paa Guds
Barmhiertighed / findis vdi en dag-
lig Penitentze. Thi efftedi Helgen daglige

falde vdaff Kiødsens skrøbelighed/da haff-
ue de behoff en daglig Penitentze / Men
denne skal aleniste søgis i Barmhiertighed
ved Christum : Wi synde meget aff Van-
uittighed/meget aff forsømelse/meget aff
skrøbelighed / oc er der ingen som kand
sige sig fri oc tryg fra Syndē it Øyeblick/
aff huilcken wi icke kunde opstaa/ vden
Gud Barmhiertighedens Fader / aff sin
Godhed selff recker oss sin høyre Haand.

Her om scriffuer Augustinus deyli-
ge/hues ord ere disse: O HERRE/
ieg bekiender som du lærde mig / at ieg er
intet andet / end gantske forfengelighed/
Dødsens skugge / oc en mørck Dybhed/
en tom oc øde Jord/ huilcken vden din Be-
nedidelse/giffuer ingen Grøde oc bær hel-
ler ingen Fruct / vden bestemmelse Syn-
den oc Dødē. Om ieg nogen tid haffde no-
get gaat det fick ieg aff dig/ Huadsomhelst
gode ieg haffuer det er dit/ eller ieg haff-
uer det aff dig/Om ieg stod nogen tid da
stod ieg ved dig / Om ieg nogen tid falt
da falt ieg ved mig selff / Oc altid haff-
de

de ieg ligget vdi skarnet/ haffde du icke op=
hiolpet mig / Jeg haffde altid veret blind/
haffde du icke opliust mig / Naar ieg
falt da haffde ieg icke staaet op / haffde
du icke ract mig haanden/Oc effter du
opreyse mig / haffde ieg altid faldet/
haffde du icke opholdet mig/ Jeg haffde
offte bleffuet fortafft / haffde du icke re=
geret mig: O HERRE saa kom altid
din Naade oc Barmhiertighed faare mig/
som befrier mig fra alt ont/ som frelser
fra det fremfarne onde / som opuecker fra
det næruerende /som beskermer fra det til
kommende / som ocsaa affhugger for
mig Syndens snarer / som borttager sa=
ger oc aarsage: Thi haffde du icke giort
mig dette/ da haffde ieg giort alle Ver=
dens Synder / Fordi HERRE ieg veed/
at der er ingen Synd som det ene Menni=
ske nogen tid giør / huilcken it andet Men=
niske icke ocsaa kand giøre.

Denne Augustini bekiendelse / giffuer
klarlige nock tilkiende/ huor storlige for=
nøden Guds Barmhiertigheds betenckel=

ſe ved Chriſtum / er i de hellige Menni-
ſkers daglige Penitentze.

Der faare ſaa offte ſom wi fornemme vor ſkrøbelighed oc læthed til at falde i Synden / da ſkulle wi betencke oc kundgiøre Guds Barmhiertighed / huilcken altid er beredt til at forlade / ſom for ingen tillucker ſin hiertelige Barmhiertighed / Oc tilfører met oſſ it Gudfryctigt oc helligt forſæt / at vocte oſſ fremdelis fra Synd / imod Samuittigheden.

DEn fierde Brug paa Guds Barmhiertighed / ſtaar i Efftérfølgelſen / oc ſees i Menniſkens vduortis omgengelſe. Thi denne paaminder oſſ / huorlunde wi ſkulle ſkicke oſſ mod vor Næſte: Om huilcke ting vor HERRE Chriſtus gaff oſſ denne Regel: Verer Barmhiertige / lige ſom eders Himmelſke Fader er barmhiertig: Oc en anden ſted: Elſker eder indbyrdis / lige ſom ieg elſker eder.

Auguſtinus ſiger: O Gud giffue at

wi

wi flitelige kunde acte oc besinde GUDs Barmhiertighed i oss / da haffde wi vel en form oc maade / til at vere Barmhiertige: Oc noget der effter siger hand: Kiere Brødre / lader oss der faare legge vind paa den stund wi leffue / at vere Barmhiertige: Lader oss giffue den hungrige Mad / Lader oss klæde den nøgne / lader oss annamme den Fremmede / lader oss trøste den Faderløse / lader oss besøge den Siuge / lader oss begraffue den Døde: Thi disse ere Miskundheds gierninger / om huilcke wi bliffue atspurde paa den yderste Domme dag. Bernhardus siger: Hand offrer som giør Barmhiertighed: Huilcken der icke er Barmhiertig mod en anden / hand kand icke finde Barmhiertighed.

Kort at sige: Effterdi Gud Fader vil sine Børn at skulle efterfølge hannem, da kand der ingen rose sig aff Gud Fader / uden den som legger vind paa / at effterfølge Gud Faders Barmhiertighed: Oc paa det wi det kunde giøre / da behøffue wi

ue wi Barmhiertighed/met huilcken Gud formedelst sin Aand/opuecker oc tilskynder oss til Gudfryctighed oc Barmhiertighed mod vor Næste.

DEn femte oc sidste Guds Barmhiertigheds brug/ sees vdi Dødens time oc i helbrod. Thi naar huerckē Lægens haand/ ey heller Venners hielp/ ere duelige til at hielpe / da er aleniste GVDs Barmhiertighed igien/ lige som it helligt Liffancker/ Naar it trofast Menniske vdkaster dette vdi Fristelsens Haff/ da fornemmer hand wsigelig Trøst oc Husualelse/ Thi denne Barmhiertighed sætter hand imod alle slags Fristelser/Dēne sætter hand imod Døden/ oc i det hand forlader sig paa denne / da traadzer hand imod Dieffuelen oc Helffuede / saa at naar hand skal nu opgiffue Aanden/ tuiler hand icke at sige met den hellige Job: Jeg veed at min Frelsere leffuer/oc paa den yderste dag skal ieg opstaa.

Item

Item met David: Jeg skal icke frycte tusinde Fiender / som omligge mig.

Endog at Døden vdi sig selff er forfærdelig / oc it ret Syndens Billede: Dog er hand visselige herlig oc dyrebar for alle dennem / som haffue Troen til Christum / baade fordi at hans Braadt formedelst Christi Død / er sønderbrut / at hand mere actis at vere en søffn end Døden: Oc disligeste fordi hand er enden paa dette næruerendis Liffs bedrøffuelse oc Modgang. Bernhardus siger / at Leffnedet oc Sagen giør Døden dyrebar / Thi den som leffuer Gudfryctige oc vel / hans Endeligt kand icke andet / end vere ærefuldt. Dødsens sag skal mand ocsaa acte. Thi om nogen døer for Sandheds forsuarelse oc Bekiendelse / som mange Martyres oc Guds Bekienders haffue giort / da er hans Død vdi Sandhed herlig / met huilcken Guds Sandhed vdi nogen maade beseylis.

Jeg kiende nogen tid siden forleden/ en ædel Quinde / der hun nu skulde til at dø / da sagde hun til dennem der hos stode oc græde: Nu glæder ieg mig mere end nogen tid tilforn / Thi det skal strax ske/ naar Døden bliffuer offueruunden/ at ieg skal nyde min Frelseris Jesu Christi Aasiun/ Men der nogle som der hos stode / forundrede sig paa hendis frimodighed/ begynte en Quinde at sige: Huorlunde skeer det/ at du icke fryncter for Døden/ for huilcken Guds Søn saa forfærdede sig / at hand suete Blods draaber? Da suarede hun hende met stor glæde / oc sagde: At min Frelsere Jesus Christus Guds Søn forfærdede sig for Døden / det er sandelige icke vnder / fordi hand haffde taget paa sig alle Verdens Synder/ bar Guds Vrede/ Oc lige som hand haffde veret skyldig/ leed alle Synderis straff. Men effterdi ieg aff Guds Barmhiertighed haffuer Syndernis forladelse / oc er klædt met Christi Retfærdighed. For huad skulde ieg fryncte? Min

Christus

Chriſtus er Dødſens Seieruindere/huorlunde ſkulde ieg vndergaa?

Saadant it frit mod faar mand mit vdi Døden/ aff Guds Barmhiertigheds betenckelſe ved Chriſtum. Oc dette er den beſte konſt at dø met. Thi huilcken ſaa døer/ hand ſmager icke Døden/ men ſom Chriſtus ſiger /hand gaar fra Døden til liffuit. Denne konſt bør at betenckis i det gantſke leffnet / at naar behoff giøris at du da ſom en woffueruindelig Kempe kant opſætte dig imod Døden/ dog du icke forlader dig paa din egen mact /men paa Chriſti mact/ huilcken er Dødſens offueruindere / icke aleniſte for ſig/ men for det gantſke Legeme / det er for alle dennem ſom ere indplantede i Chriſto/ formedelſt Troen.

Om det Siette ſtycke.

TVende beſynderlige laſter haffue de kiødelige trygge Mēniſke / ſom leffue effter deris Affect oc begeringer: Den ene

er Vantro / den Anden er Daarlighed eller Dristighed.

Aff Vantroen / met huilcken de vdi nogen maade anklage Gud for en Løgnere /ere de vdeluctе fra Guds Rige. Vdaff Daarlighed/met huilcken de tryggelige foracte Gud / henfalde de hoffuitkulds som de vaare rasende oc galne / i alle laster oc Synder. Met begge disse Laster tilluckis Veyen til den sande Visdom/ som er den første trappe til Liffuet. Thi Salomon siger : Vdi en ond siel/ skal icke indgaa Visdom. Oc staar denne Visdom i en ret forstand om Saligheds sager / oc i en hiertens rørelse / som kommer offuer ens / met forstanden oc hiertelaffuet / til at tiene oc dyrcke Gud met/ effter hans Bud. Oc endog slig Menniske tit oc offte / paamindis aff Guds Ord oc andre tingester/ at de skulle giøre Penitentze/dog bliffue alligeuel den mestendel forhærdede/ i deris Vantro/Oc met deris daarlighed storlige friste Gud/ forhalendis tiden vdi huilcken de sætte sig for/at giøre Peniten-

niten-

nitentze / oc daarlige fordriste sig paa Guds Barmhiertighed/huilcken de traadzeligen foracte oc forsmaa. Thi de mene det at vere nock/om de kunde tøffue til deris yderste oc sidste Aandefang at giøre Penitentze.

Denne Guds Barmhiertigheds misbrug straffer Jesus Syrach storligen/ met disse ord: Du skalt icke sige / Gud er Barmhiertig / hand straffer mig oc icke/ ihuor meget ieg Synder / hand kand saa snart optendis til vrede/som hand er naadig / Oc hans vrede offuer de vgudelige haffuer ingen affladelse: Der faare tøffue icke at omuende dig til GUD / Thi HERRENS vrede kommer hasteligen/oc naar du est tryg/ skal hand heffne det oc forderffue dig: Oc fremdelis siger hand. Haffuer du Syndet mit Barn/ da far icke frem at synde / men affbed de Synder som du haffuer giort / Oc fly Synden / som en Hugorm/ Thi kommer du nermere da bider hand dig. Huor farlig oc skadelig den onde Seduane

til

til at Synde met hun er / giffuer den
vise Mand tilkiende i en lignelse/ Thi hand
ligner Synden ved den forgiftigste Hug-
orm / Fordi ligeruis som Ormens bid
kand tilføre forderffuelse: Saa er oc Syn-
den selff it bid eller Dødsens braadt; Der
faare raader oc formaner den vise Mand
Syrach til Penitentze / som er at wi skul-
le affholde oss fra de fremfarne Synder
oc Fremdelis vocte oss fra Synden.

Met disse stycker kommer Augustini
paamindelse offuer it/ huilcken i sin Bog
om de salige Lærdöme/ iblant andet scriff-
uer i saa maade. Den naadigste HER-
RE / forlader dennem Synden som ind-
fly til Penitentze / men dog icke at wi
skulle bliffue trygge om GUds Barm-
hiertighed / oc forøge den ene Synd met
den anden / Icke skulle wi heller sige:
Saa lenge som wi ere vnge / ville
wi bedriffue Kiødsens begering / Oc
paa det sidste vdi Alderdommen giøre
Penitentze/ Thi Gud er naadig oc Barm-
hiertig/ oc icke mere kommer vore Syn-
der

der ihu : Oc atter siger hand en anden sted vdi samme Bog : Den bedragis / vdi det hand haaber / huilcken som siger : HERREN er god / Gud er barmhiertig / ieg vil giøre huad mig behager / oc huad mig lyster : Jeg vil løse Tømmen / oc Bidzelet / Jeg vil fuldkomme min Siæls lyst / met mine begeringer. Huor faare det ? Fordi Gud er Barmhiertig / Gud er Sactmodig. Oc atter siger hand videre : Dieffuelen indfører trygхed / at hand kand paaføre forderffuelsen / Icke kunde de heller telies / huor mange dette forfengelige Haabs skugge / haffuer bedraget : Item hand siger ocsaa : Kiere Brødre / den stund wi haffue Barmhiertigheds tid / lader oss icke smigre for oss selff / Lader oss icke forlade oss selff / Lader oss icke sige : Gud sparer altid : See ieg giorde det vdi gaar / oc GVD sparede : Jeg giør det i dag / oc Gud sparer : Jeg vil oc giøre det i morgen / oc Gud skal spare : Du stunder til Barmhiertighed / oc du icke frycter Dommen : Vilt du siunge Barmhier-

hiertighed /da forstaa ocsaa Dömen. Thi der faare sparer Gud/at du skalt forbedre dig/Icke at du skalt bliffue i din Ondskaff.

Men paa det wi icke met de fleste skulle misbruge Guds Barmhiertighed / oc forsamle oss selff Vrede paa Vredens dag: Da vil ieg tilhobe samle nogle Argumenter oc Sager/ huilcke oss skulle kalde tilbage fra Guds Barmhiertigheds misbrug/ oc holde oss i Guds fryct/huilcke oc skulle indbiude oss vdi tide/ til en sand Penitentze.

Først er vort Leffnitz wuisse Endeligt. Thi ingen veed paa huilcken time / huilcket øyeblick/ eller vdi huad maade / hand skal vandre her fra/ Denne wuisshed skulde met rette opuecke vdi oss tide / at giøre Penitentze.

Vor HERRE Christus tager her aff sit Argument / der hand vilde raade Disciplerne til vaagenhed/ der hand siger: **Vaager oc beder/ thi i vide huercken stund eller dag:** Oc Luc: 12. Faare

regiffuer vor HERRE Christus en Lignelse om en rig Mand/ som vaar seker oc tryg oc forhalede tiden at giøre Penitentze: Der vaar en rig Mand (siger hand) hues Ager som haffde baaret megen fruct/ Oc hand tenckte ved sig selff/ oc sagde: Huad skal ieg giøre? Jeg haffuer icke rom nock der ieg kand samle min Affl vdi/ Oc hand sagde/ det vil ieg giøre/ ieg vil nedbryde mine Lader oc bygge større/ oc ieg vil samle der vdi/ alt det som mig er voxet oc mit Gods/ oc vil sige til min Siæl: Kiere Siæl: Du haffuer it stort forraad i mange Aar/ haff nu rolighed/ æd/ drick/ oc ver glad: Men Gud sagde til hannem/ O du Daare i denne nat skal ieg kreffue din Siæl aff dig/ Oc huem skal det høre til/ som du haffuer samlet? Saa gaar det/ huo sig samler Liggendefæ/ oc er icke rig vdi Gud: Her aff indfører Christus siden dette raad: Atspører først Guds rige: Jtem/ Salige ere de Suenne som HERREN finder vaagne naar hand kommer. Jtem verer beredde/ Thi Menniskens

niſkens Søn ſkal komme paa den ſtund/ ſom i icke tencke. Oc Augustinus ſiger: Gud giffuer dig rom at rette dig/ men du elſker mere Forhalelſe end Forbedrelſe / du forventer oc loffuer dig meget aff Guds Barmhiertighed/ ligeruis ſom Gud huilcken dig loffuede Salighed ved Penitentze/ hand haffde ocſaa loffuet dig it langt leffnet: Huor kant du vide/ huad den dag i Morgen vil føde? Du ſiger vel ret i dit Hierte/ naar ieg forbedrer mig/ da forlader Gud mig alle mine Synder. Ja ieg kand det icke necte / at Gud haffuer loffuit dem Naade oc Synds forladelſe/ ſom rette oc omvende ſig. Thi vdi huilcken Prophete du læs/ at Gud loffuede Naade den ſom retter ſig/ der læs du icke/at hand fordi loffuede dig it langt leffnet.

Der faare ſkal dette Leffnets wuiſhed paaminde oſſ / at giøre ſnarlige Penitentze/ paa det wi icke før end wi der aff vide/ ſkulde ſtøde oſſ paa de mørcke Bierge/ſom Jeremias ſiger: Och ſaa nedſlas aff Guds retfærdige Dom. Der haffue veret mange

huilcke

huilcke ſom mente at de kunde leffue til de bleffue gamle / men de døde mit vdi deris vngdoms blomſter / mange foruentede ſig it roligt Endeligt/ men de omkomme vdi ælendighed / mange foruentede ſig Trøſt aff deris Venner oc kyndinge / naar de ſkulde dø/ men de ere ynckelige omkomne aff deris Fiender/ mange foruente ſig den tid/ i huilcken de ſkulde ligge paa deris ſotte Seng/ at begræde deris Synd oc giøre Penitentze/ men de ere haſteligen hentagne fra dette Liff. Seneca deyligen paaminder oſſ der hand ſiger: Forlad dig icke paa denne rolighed: Haffuet vendis op oc ned vdi it øyeblick/ oc paa den ſamme dag ſom Skibene lyſtelige lege / kunde de vndergaa oc ſiuncke. Met korte ord at ſige: Effterdi ingen veed/ om hand kand drage ſin Aande tilbage/ſom vdgaar aff hans Mund eller Næſebor: Da giøre de meget daarlige/ huilcke ſom met Guds foractelſe forhale Penitentzen / lige ſom de haffde tiden vdi deris mact.

Den anden Sag er/ at der forsamlis aff Penitentzis forhalning/ it skadeligt oc forderffueligt Liggendefæ/ som er Guds Vrede oc straff/ som Paulus Rom: 2. Capittel siger: Du forsamler dig selff effter dit forstockede oc forhærdede Hierte/ Vrede paa Vredens dag. Thi den Synd som icke vndertryckis ved Penitetze/ hendrager Menniskct strax met sin tyngsel/ til en anden Synd/ oc atter aff den til en anden/ saa lenge der bliffuer en stor Synde hob aff/ Oc ligeruis som en ond rod/ der icke er oprynt aff Jorden/ altid voxer oc formerer sig/ Saa faar Synden daglige mere krafft oc mact/ naar du samtycker hende/ saa lenge at hun som en stor Synd flod faar offuerhaand/ oc gaar offuer dit hoffuit.

Den som i saa maade misbruger Guds Barmhiertighed/ hand giør Gud her met wret/ som den der lenger vil tiene Dieffuelen end Gud: Oc fortørner Guds Engle/ Fordi ligeruis som de glæde sig offuer de wgudelige som giøre Penitentze/

saa

ſaa bedrøffuis de vden tuil/ offuer deris wbodfærdighed. Thi det giør dem ont at Saadant it ædelt Guds Creature/aff ſin egen forſømmelſe/ ſkulde fortabis. Hand er oc wmild imod ſig ſelff/ Thi hand vil heller/vere Sathans tienere/ end vere fri vdi Chriſto/ vil heller vere fattig end rig: Met faa ord at ſige/ Hand vil heller fortabis end bliffue ſalig/ huilcken wmildhed oc Grumhed er den ſtørſte/ oc ingen kand vere ſtøre. Jeg vil icke tale om/ at hand oc giør alle Guds Creatur wret. Der faare ſiger Paulus/At Creaturene ſucke at de wgudelige ſkulle miſbruge dennem. Oedipus den Thebanſke Konning/ der hand forſtod den blodſkam oc beſmittelſe/ ſom hand haffde bedreffuit met ſin egen Moder/ da vdreff hand ſelff ſine Øyne/ at hand vdi denne maade/ kunde ſkiule ſig for Solens Aaſiun/ ſom ſaa ſaadan Synd oc Laſt. Huor faare omkōme der ſaa mange diur vdi Syndfloden? Skede det icke for Menniſkens Synds ſkyld? Forkyndis icke

band offuer den gantske Verden for vore Forældris Synds skyld? Saa skeer oc Guds Creatur i dag stor wret / aff alle dẽnem som icke bruge dem til Skaberens Loff oc ære / men til at fuldkomme deris egen vellyst met.

Den tredie sag er sindens oc hiertens affuendelse fra Gud oc en endelig forhærdelse / Thi io diss lenger Penitentzen forhalis / io diss vanskeligere bliffuer hun / Fordi lige som det haffuer sig met Legemens Siugdom / saa haffuer det sig oc saa met Sielens siugdom / huilcken er Synden. Diss lenger mand bier at føre lægedom til Siugen diss farligere bliffuer siugen / oc io diss vanskeligere lægis hun. Ja vndertiden aff lang forhalning / staar icke til at læge: Lige saa voxer oc formerer sig Sielens Siugdom / mere oc mere / som en krefft / saa lenge at hun faar offuerhaand oc omkommer Mennisket. Thi effter at Sielen er bleffuen forhærdet / aff Syndsens seduane / befengis hun lige som aff krefft / aff huilcket det skeer at det onde

saa

saa sacteligen fremkryber / indtil det til-
fører Døden.

Her til hører det der Job siger: Hans Been skal opfyldis met sin vngdoms la-
ster / oc de skulle soffue met hannem vdi støff. Oc det som Salomon siger: En vng Person / som vandrer den vey hand haffuer lyst til / naar hand bliffuer gamel da gaar hand der icke aff igen. Oc det som Jeremias siger / Der som en Blaa-
mand kand omkringskiffte sin hud / Oc en pardus sine Spetter / saa kunde i ocsaa giøre vel / effter i ere veduande at giøre ilde. Her til hører Juuenalis Vers:

Consuetudo mali tenet insanabile vulnus. Det er

Som it gāmelt saar staar ey til at læge /
Saa staar ond vane icke til at spæge.

Thi en lang Seduane bliffuer lige som en anden natur / huor aff det skeer / at māge aff Syndsens Seduane / giøre sig en nødac-
tighed til at synde: Der faare skal denne onde ting oc skade / Oc denne forhærdelsis fare / met rette røre oc beuegge oss / til at giøre Penitentze vdi tide.

Den fierde sag er/Den som lenge leff-
uer vden Penitentze hand opbygger sig en
ond Samuittighed / huilcken intet kand
vere suarere/ intet bedrøffueligere/oc intet
wslere. Denne onde Samuittighed som er
it vidnesbyrd offuer deris Laster/ nødis de
alle at føre omkring met sig/ som haffue
lyst til at søle sig i Synden. Om en ond
Samuittighed haffue de hellige Forfæ-
dre talet i denne mening: Synden er en
forfærdelig ting/ hun offueruindis aff sit
eget vidnesbyrd/Denne beklemte Samuit-
tighed/ hun fryeter sig altid for det onde.
Thi som Bernhardus siger: En ond Sam-
uittighed / hun er it vidnesbyrd om vor
skyld/ hun er Dommere / hun er Pinere /
hun anklager/ hun dømer / hun straffer/
oc hun fordømer. Endog at denne Sam-
uittighed følis icke altid / men siunis at
soffue: Dog kommer hun alligeuel frem
igien/ oc om det icke skeer før / da skal hun
visselige staa næruerendis tilstede vdi Død-
sens time oc Helbrod / lige som tusinde
vidnesbyrd/da klager/ da fordømer / oc da
straffer

straffer hun. Thi en ond Samuittighed er Guds vidnesbyrd/ indtryct i Menniskens Sind oc Hierte/ om den tilkommende Dom offuer de wlydige / oc om straffen/ som de gienstridige retfærdeligen skal offuergaa.

Den femte Sag er Forargelse / at mand bliffuer skyldig vdi fremmede Synder. Oc er der vdi denne Forargelse tuende onde oc skadelige ting/ som er onde gierninger oc onde Exempel. Lige som Guds Lou ved sig selff forkrenckis oc offuertrædis aff Gierningen: Saa forargis oc din Næste aff onde Exempel / saa at hand følger dig effter. Der aff kommer denne Christi ynckelige trusel: Ve det Menniske ved huilcket Forargelsen kommer: Oc atter igien: Huo som forarger en aff disse mindste/som tro paa mig / hannem vaare det bedre/ at der hengdis en Møllesteen om hans Hals/ oc hand bleffue siun-

cken i Haffuit / som det er dybbest. Paulus siger dennem at synde imod vor HERRE Christum / Oc forderffue de skrøbelige Brødre / huilcke som met Forargelse bruge de ting/som ere huercken onde eller gode. Huad skal mand da mene om dennem/ huilcke som enten met vildfarendis Lærdom / eller met it wskickeligt Leffnet/ føre saa mange til Forderffuelse? At saa store Synder oc Laster regere oc haffue offuerhaand paa denne dag / vdi Verden/ monne det icke komme der aff/ at den ene mener oc tencker / at det sømer hannem/ det som hand seer en anden giøre? Huilcket strax den tredie effterfølger / oc siden hannem den fierde/ indtil saa lenge at den gantske Menigheds legeme bliffuer aff en Lems smitte befengt oc forderffuet.

Den siette Sag er / den Aandelige Rigdoms oc dyrebare tingesters ombærelse/ i huilcke de Hellige vdi den Christne Menighed alene er delactig / Thi saa lenge som it Menniske / leffuer foruden

Peni-

penitentze/da mister hand den hellig Aands glæde/ affskilies fra Samuittigheds fred/ oc haffuer icke Andelig Trøst oc husuaselse vdi sin Modgang: Kort at sige: Huilcken som met vilie oc vidskaff falder imod sin Samuittighed / hand kand for ingen del bliffue deelactig vdi den Christne Kirckis Rigdom.

Den siuende Sag er Sathans lyst oc glæde/ Thi lige som Englene vdi Himmelen/ glæde sig offuer it Menniske som giør Penitentze: Saa haffuer Satan der aff den største lyst oc glæde / naar hand seer Menniskene / besynderlige dennem som haffue suoret Christo vdi Daaben/ leffue foruden Penitentze. Thi Menniskens Synder (som en aff de hellige Fædre siger) ere Dieffuelens pancket.

Den ottende sag er mange Menniskes forfærdelige oc gruelige Exempel huilcke for wlydighed ere forkaste fra Gud til euig straff oc pine / iblant huilcke ere / Cain/ Pharao/ Saul / Ahitophel/ Judas / Julianus oc mange andre. Augustinus

gustinus siger: De vtallige Mennisske som vnder slig tryghed vaare nøgne oc intet gaat vdi / fulde aff ont / huilcke ere hastelig heden tagne fra dette lius/de skulle forfære eder fra denne mening.

Den Niende sag/skal oc denne tancke komme oss i sinde/ at Penitentze er mere en Guds gaffue / end Menniskens gierning: Om du nu foracter hende naar hun tilbiudis dig aff Gud/da er det befryctendis/at hand icke mere kaster sine dyrebare perler faar Suin.

Den Tiende sag er en seen oc Sildig Penitentzis vilkor / Thi mand pleyer at sige: Pœnitentia sera rarò vera, Det er / en seen Penitentze er sielden Sand. Thi den skal ingelunde sigis at giøre Penitentze/ huilcken der lader / som hand giør Penitentze effter hand icke lenger kand Synde. Oc Augustinus siger: Jeg befrycter at den Penitentze døer/ som begeris aff den der nu ligger for Døden.

Disse ti Sager siuntis mig gaat / at tilhaabe samle / huilckis betenckelse skal holde

holde oſſ i Guds fryct / paa det wi icke 62
ſkulle miſbruge Guds Barmhiertigheds
ſtorhed / til vor egen forderffuelſe. Der
faare lader oſſ vdi tide giøre Penitentze/
den ſtund wi ere helbrede oc karſke / lader
oſſ giffue Gud ære/før end det begynder
at mørckne/oc før end vore føder
ſtøde ſig paa de mørcke
Bierge.

Alene Gud / mectig oc vijs
Skee altid loff/ære oc pris.
AMEN.

Prentet i Kiø-
benhaffn/ aff Matz
Vingaard.

Oc findis til kiøbs hos Bal-
tzer Kaus/ Bogeførere
sammesteds.

M. D. LXXII.

Hendrikt

Hoferen

64